

RĪGAS TEHNISKĀ UNIVERSITĀTE
Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāte
Arhitektūras vēstures un kultūras pieminekļu
restaurācijas profesora grupa

Agate ENIŅA
Doktora studiju programmas „Arhitektūra” doktorante

MĀKSLU ĒKU ARHITEKTŪRA LATVIJĀ

Promocijas darba kopsavilkums

Zinātniskais vadītājs
Dr. habil. arch., profesors
J. KRASIŅŠ

Rīga 2014

Eniņa A. Mākslu ēku arhitektūra Latvijā

Promocijas darba kopsavilkums. –

Rīga: 2014. 72 lpp.

Iespiests saskaņā ar APF Arhitektūras un pilsēt būvniecības katedras
2014.gada 6. februāra lēmumu, protokols Nr. 3.

ISBN 978-9934-507-60-1

PROMOCIJAS DARBS IZVIRZĪTS RĪGAS TEHNISKAJĀ UNIVERSITĀTĒ ARHITEKTŪRAS DOKTORA GRĀDA IEGŪŠANAI

Promocijas darbs arhitektūras doktora grāda iegūšanai tiek publiski aizstāvēts 2014. gada 17. jūnijā Rīgas Tehniskās universitātes Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultātē, Āzenes ielā 18, Rīgā.

OFICIĀLIE RECENZENTI

Dr.arch. Jana Jākobsone,
Kuldīgas pilsētas arhitekte

Dr.arch. Juris Dambis,
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

Dr.arch. Jānis Zilgalvis,
Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

APSTIPRINĀJUMS

Apstiprinu, ka esmu izstrādājis doto promocijas darbu, kas iesniegts izskatīšanai Rīgas Tehniskajā universitātē arhitektūras doktora grāda iegūšanai. Promocijas darbs nav iesniegts nevienā citā universitātē zinātniskā grāda iegūšanai.

Agate Eniņa
2014. gada 24. aprīlī

Promocijas darbs ir uzrakstīts latviešu valodā, satur ievadu, 3 nodaļas, secinājumus, literatūras sarakstu, 6 pielikumus, 678 zīmējumus un ilustrācijas, kopā 270 lappuses. Literatūras sarakstā ir 628 nosaukumi.

DARBA VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS

I. SĒJUMS

levads

1. Mākslu ēku arhitektūra no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam Pasaules karam

1.1. Mākslu ēku vieta Latvijas kultūrainavā no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam Pasaules karam

1.2. Kopienų centri stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam Pasaules karam

1.2.1. Ģilžu ēkas, biedrību un bruņniecības nami 19. gs. arhitektūras kontekstā

1.2.2. Biedrību nami „ķieģeļu stila” kontekstā

1.2.3. Biedrību nami jūgendstila kontekstā

1.3. Izstāžu ēkas stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam Pasaules karam

1.4. Izrāžu ēkas stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam Pasaules karam

1.4.1. Teātru ēkas

1.4.2. Kinoteātru ēkas

1.4.3. Estrāžu arhitektūra

2. Mākslu ēku arhitektūra 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados

2.1. Mākslu ēku vieta Latvijas kultūrainavā 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados

2.2. Kopienų centri stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados

2.2.1. Esošu celtnu pārbūves un kopien centrū jaunbūves vēsturisko stilu kontekstā

2.2.2. Kopien centri „tautiskā stila” kontekstā

2.2.3. Kopien centri modernās kustības un *Art Deco* kontekstā

2.3. Izstāžu ēkas stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados

2.4. Izrāžu ēkas stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados

2.4.1. Teātru un kinoteātru ēkas

2.4.2. Estrāžu arhitektūra

3. Mākslu ēku arhitektūra pēc Otrā Pasaules kara

3.1. Mākslu ēku vieta Latvijas kultūrainavā pēc Otrā Pasaules kara

3.2. Kopien centri stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā pēc Otrā Pasaules kara

3.2.1. Kopien centri „sociālistiskā reālisma” kontekstā

3.2.2. Kopien centri tipveida projektu kontekstā

3.2.3. Kopien centri vēlīnās modernās kustības un postmodernisma kontekstā

3.2.4. Kopien centri mūsdienu arhitektūras kontekstā

3.3. Izstāžu ēkas stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā pēc Otrā Pasaules kara

3.3.1. Muzeju ēkas

3.3.2. Izstāžu paviljoni

3.4. Izrāžu ēkas stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā pēc Otrā Pasaules kara

3.4.1. Teātru ēkas

3.4.2. Koncertzāles

3.4.3. Kinoteātru ēkas

3.4.4. Estrāžu arhitektūra

Secinājumi Izmantotie avoti

II. SĒJUMS

Pielikumi

1. **pielikums.** Personu rādītājs
2. **pielikums.** Mākslu ēkas no 19. gs. otrās puses līdz mūsdienām (strukturētas pēc autora un celšanas gada)
3. **pielikums.** 1. tabula. Biedrību lokalizācija Talsu apriņķī 20. gs. trīsdesmitajos gados
4. **pielikums.** Mākslu ēku hronoloģiskais rādītājs. Līdz Pirmajam pasaules karam
5. **pielikums.** Mākslu ēku hronoloģiskais rādītājs. 20. gs. divdesmitie un trīsdesmitie gadi
6. **pielikums.** Mākslu ēku hronoloģiskais rādītājs. 1945–2014

IEVADS

Tēmas aktualitāte

Mākslu ēkas jau vairāk nekā simt piecdesmit gadus ieņēmušas nozīmīgu vietu Latvijas pilsētu apbūvē un lauku kultūrainavā. Tās ir ne tikai kultūrvēsturiskā mantojuma nozīmīga sastāvdaļa, bet arī latviešu tautas un latvisko tradīciju, gara un vērtību eksistences atslēga. Pētījumu trūkums par mākslu ēkām provincē un mākslu ēku vispārējo attīstības procesu motivēja uzsākt mākslu ēku padziļinātu izpēti. Latvijas mākslu ēku apzināšana tipoloģiskā un stilistiskā diskursā ļauj objektīvāk apzināt to arhitektūras vietu Latvijas kultūrvēsturiskās attīstības kontekstā, kā arī noteikt turpmākās mākslu ēku saglabāšanas, restaurācijas un pārbūvju veikšanas pamatnostādnes.

Mākslu ēkas ir pieejamas ikvienam un aktīvi tiek lietotas ikdienā. Tāpēc tām ir augsts nolietojšanās risks. Mūsdienās liela daļa mākslu ēku tiek remontētas par vietējo pašvaldību līdzekļiem. Neizprotot mākslu ēku kultūrvēsturisko vērtību, rodas kultūrvēsturiskā mantojuma noplicināšanas vai pat iznīcināšanas draudi. Problēmu analīze norāda uz nepieciešamību veikt fundamentālus teorētiskos pētījumus, kas rada metodoloģisko bāzi turpmākai kultūras

mantojuma, tostarp mākslu ēku saglabāšanas un atjaunošanas praksei.

Pētījuma priekšmets

Promocijas darbā pētīta Latvijas mākslu ēku arhitektūra sociāli-ekonomiskā, tipoloģiskā, stilistiskā un kultūrvēsturiskā kontekstā, izvērtējot ēku mākslinieciskās, funkcionālās un būvtehniskās kvalitātes. Pētītas kopienu centru, izstāžu ēku un izrāžu ēku arhitektoniski stilistiskās un tipoloģiskās attīstības likumsakarības.

Tēmas aptvērums, terminoloģija un darba ierobežojumi

Līdz 19. gs. vidum mākslu ēkām nebija izveidojušās tipam raksturīgas arhitektoniskās iezīmes, tāpēc tā laika objektu analīze veikta tikai vispārināti, apkopojot mākslu ēku attīstības ietekmes avotus. Promocijas darbā detalizēti pētītas mākslu ēkas no 19. gs. otrās puses līdz 21. gs. sākumam visā Latvijas teritorijā. Lai gan 19. gs. otrajā pusē Latvija kā patstāvīga valsts vēl neeksistēja, darbā termins „Latvija” lietots, apzīmējot mūsdienu valsts robežu ietverto teritoriju.

Promocijas darbā ēku tipoloģijas kontekstā lietoti vairāki līdz šim zinātniskajā aprītē nelietoti termini:

- Mākslu ēkas (*buildings of the arts*) – mākslas, mūzikas, teātra, kino, literatūras vai citu kultūrvēsturiskās veikšanai piemērots publisko ēku tips. Mākslu ēkas ir kopienu centri, izrāžu ēkas un izstāžu ēkas.

- Kopienu centri (*community centres*) – mākslu ēku tips, kurā cilvēki no vienas apkaimes var apmeklēt sociālus un kultūras pasākumus. Ar terminu „kopiena” pētījumā saprotot cilvēku grupu, „kas dzīvo vienā apkaimē, pilsētā u.tml., un cilvēku grupu, „kam ir viena nacionalitāte vai tie ir līdzīgi citā veidā” [194]. Kopienu centri ir ģildes, bruņniecības nami, sociālie klubi, tautas nami, kultūras nami un kultūras centri.

- Izrāžu ēkas (*buildings of performing arts*) – mākslu ēku tips, kas paredzēts deju, mūzikas un teātra izrāžu rīkošanai. Izrāžu ēkas ir teātri, koncertzāles, operas, operetes, kinoteātri, cirki, koncertdārzi un brīvdabas estrādes.

- Izstāžu ēkas (*exhibition buildings*) – mākslu ēku tips, kas paredzēts izstāžu izvietojumam. Izstāžu ēkas ir muzeji, galerijas un izstāžu paviljoni.

Lai gan mūsdienās bieži vien mākslu ēkas tiek projektētas un celtas kā multifunkcionālu objektu sastāvdaļa, vēsturiskā skatījumā šāds iedalījums ir skaidri definējams.

Tēmas līdzšinējais izpētes līmenis

Izvērsti pētnieciski materiāli par mākslu ēku arhitektūru Latvijā līdz šim nav publicēti. Publicētajos avotos mākslu ēku arhitektūra apskatīta pastarpināti plašākā arhitektūras kontekstā vai nemaz.

Atsevišķu mākslu ēku arhitektūra raksturota monogrāfijās par vispārējām vēsturiski stilistikajām tendencēm vai arhitektu daiļradi, piemēram, arhitekta Jāņa Krastiņa darbos „Latvijas Republikas būvmāksla” [122] (starpkaru periodā celtie kopienu centri) un „Rīgas arhitektūras meistari” [127] (atsevišķas kopienu centru ēkas), arhitekta Jāņa Zilgalvja darbā „Neogotika Latvijā Arhitektūrā” [290], arhitekta Jāņa Lejnieka darbā „Rīgas arhitektūra” [184], mākslas zinātnieka Imanta Lancmaņa darbos „Liepāja no baroka līdz klasicismam,” [157] un „Betschky: Arhitekta Paula Maksa Berči un viņa dēlu devums Liepājai” [155], arhitekta Jāņa Dripes darbā „Latvijas arhitektūra 1991/2011” [59], arhitekta Vilhelma Neimaņa darbā „Rīga un Reval” [208], arhitekta Paula Kampes darbos „Aleksandrs Vanags 1873–1919 kā cilvēks un kā celtnieks” [97], „Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis 1834–1891. Viņa dzīve un viņa mūža darbs” [98], un „Melngalvju nams Rīgā” [101], mākslas vēsturnieces Dainas Lāces darbā „Pirmais Rīgas pilsētas arhitekts Johans Daniels Felsko (1813–1902)” [171] u.c. Par Rīgas 700 gadu jubilejas izstādī rakstījis arhitekts Makss Šervinskis [257]. Pēckara perioda kinoteātru un tautas namu arhitektūras analīze iekļauta izdevumā „Laikmetīgā arhitektūra Padomju Latvijā” [154]. Vairākas monogrāfijas un rakstu krājumi veltīti Latviešu vispārējiem Dziesmu svētkiem [169, 170, 202, 227, 275].

Izdotas vairākas monogrāfijas un rakstu krājumi par atsevišķu ēku vēsturi, piemēram, „Latvijas nacionālais teātris” [266], „Latvijas Nacionālā opera” [6], vai atsevišķu biedrību vēsturi, piemēram, vairākas monogrāfijas veltītas Rīgas Latviešu biedrībai [310] u.c. Pārējās latviešu biedrības nav analizētas tik daudzpusīgi. Atsevišķs izdevums veltīts Limbažu Saviesīgajai biedrībai [201]. Izdevumos vispusīgi analizēta noteiktas ēkas būvēsture, taču netiek meklētas kopējās ēkas tipa evolūcijas likumsakarības. Nav publicēti materiāli, kas noteiktu mākslu ēku arhitektūras kopējās attīstības

likumsakarības. Nozīmīgi atsevišķu ēku būvvēstures pētījumi publicēti periodiskajā izdevumā „Latvijas Arhitektūra” [30, 31, 32, 68, 76].

Atsevišķu ēku, piemēram, teātru un biedrību namu attīstības process pētīts vairakkārt Roberta Krodera [141], Kārļa Kundziņa [145, 146], Līvijas Akurāteres [2, 3], Viktora Hausmaņa [73, 74] u.c. darbos, taču analīze orientēta uz teātru kā iestāžu darbības un mākslas veida attīstības procesa norisēm, nevis teātru kā ēku tipa attīstību. Tajos praktiski netiek analizēta ēku arhitektūra.

Promocijas darba mērķis

Apsinot un apkopojot mākslu ēkas, to stilistiskās un funkcionālās izpausmes Latvijas arhitektūrā un analizējot kopienu centru, izstāžu ēku un izrāžu ēku arhitektūras vispārējo attīstības procesu no 19. gs. otrās puses līdz 21. gs. otrajam gadu desmitam, atklāt Latvijas mākslu ēku arhitektūras kopainu.

Darba uzdevumi

1. Ieskicēt vispārējās mākslu ēku arhitektūras attīstības likumsakarības Latvijas arhitektūras, vēstures, sociāli ekonomiskās un sabiedriski politiskās situācijas attīstības kontekstā.
2. Apzināt mākslu ēkas Latvijā, un, lietojot, salīdzinošo metodi, apkopot un sistematizēt kopienu centru, izrāžu ēku un izstāžu ēku arhitektūru stilistiskā un tipoloģiskā skatījumā.
3. Analizēt apkopotos ēku tipus un noskaidrot stilistiski estētisko principu evolūciju Latvijas arhitektūrā, kā arī noteikt tipoloģiskās attīstības likumsakarības.
4. Salīdzināt un izvērtēt mākslu ēku arhitektūras vispārējo attīstību Latvijā, nosakot iespējamās ietekmes avotus un analogijas.

Pētījumu metodika

Promocijas darbā veiktajā analīzē izmantotas vairākas, galvenokārt vispārzinātniskās kvantitatīvās un kvalitatīvās pētījumu metodes. Metodoloģisko principu izvēle balstīta uz analītisku skatījumu par mākslu ēku arhitektūru Latvijā no 19. gs. otrās puses līdz 21. gs. otrajam gadu desmitam. Latvijas mākslu ēku kultūrvēsturiskā uzkrājuma apzināšana veikta uz arhīvu materiālu izpēti, dokumentāro liecību un publicēto avotu studiju, kā arī celtņu apsekojumu dabā bāzes. Arhīvu materiālu sistematizēšana veikta ar monogrāfisko, vēsturiskās pieejas un loģiskās pieejas metodi.

Ēku tipu attīstības noteikšanai izmantota formāli salīdzinošā un tipoloģiskā analīze, izvērtējot celtņu plānojuma un stilistikas aspektus un nosakot formālās, funkcionālās un būvtehniskās īpatnības. Kopējā mākslu ēku tipoloģiskā attīstība sagrupēta trīs hronoloģiski secīgās nodaļās, taču pēctecīgu pārveidojumu vai uzslāņojumu gadījumos vienas ēkas būvvēsture apkopota vienuviet (pat līdz mūsdienām). Veikta objektu fotofiksācija, apmērīšana dabā un vizuāli salīdzinošā analīze. Veikta mākslu ēku atributējumu apkopšana, sistematizācija un klasifikācija. Pētot laika posmu pēc 1945. gada, papildus izmantota kvalitatīvā socioloģisko pētījumu metode – atsevišķu projektu autoru intervijas.

Zinātniskā novitāte

Pētījumā apzināta un sistematizēta mākslu ēku būvvēsture hronoloģiskā, stilistikā un tipoloģiskā skatījumā. Noteiktas kopienų centru, izrāžu ēku un izstāžu ēku tipoloģisko, funkcionālo un stilistisko kvalitāšu attīstības likumsakarības. Lai gūtu zinātniski pamatotus vispārinājumus, apkopota un analizēta mākslu ēku arhitektūra visā Latvijas teritorijā, kā galveno atlases kritēriju izvirzot nevis reģionālo principu, bet gan arhitektūras kvalitāti.

Radīta apjomīga datu bāze par kopienų centru, izrāžu ēku un izstāžu ēku būvvēsturi un arhitektūru. Apkopots jauns faktoloģiskais materiāls par mākslu ēkām lauku apvidos.

Darba praktiskā nozīme

Mākslu ēku arhitektoniskās estētikas un funkcionālās loģikas aspektu būtības atklāšana ir fundamentālu pētījumu rezultāts, kas zinātniskajā apritē ievadījis jaunu faktoloģisko materiālu un teorētisko atziņu klāstu. Tas var kalpot kā bāze vispārizglītojošu izziņas materiālu veidošanai gan jomas profesionāļu (arhitektu, būvnieku, restauratoru, kultūras pieminekļu aizsardzības speciālistu u.c.), gan jebkura interesenta, kurš iesaistās vispārējā kultūras veicināšanas procesā, vajadzībām. Promocijas darba rezultāti satur profesionālu informāciju Latvijas kultūras mantojuma objektīvam izvērtējumam. Tas jau izmantots plašākai sabiedrībai pieejamās publikācijās un kultūras mantojuma popularizēšanā.

Promocijas darba tēmas aprobācija

Promocijas darba atsevišķi pētījumu rezultāti un izvirzītie secinājumi publicēti vairākos zinātniskos izdevumos gan

Latvijā, gan ārvalstīs. Par darba tēmu publicēti vairāki raksti un tēmas ietvaros nolasīti referāti zinātniskajās konferencēs.

Publikācijas:

1. Eniņa, A. Latviešu biedrību nami 20. gs. sākumā. (*Houses of Latvian Societies at the Beginning of the 20th Century*). *Latvijas Arhitektūra*, 2010, Nr. 90 (augusts/septembris), 66.–71.lpp.

2. Eniņa, A. Campus of the Riga Polytechnic Institute in Ķīpsala. *Living and Dying in the Urban Modernity. Denmark. Estonia. Finland. Iceland. Latvia. Lithuania. Norway. Sweden. Nord-Baltic Experiences. Docomomo*. Published by the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture in cooperation with Calmers University of Technology, 2010, - p. 101–103.

3. Eniņa, A., Krastiņš, J. Arhitektes D. Dannebergas daiļrade Padomju mantojuma saglabāšanas un attīstības jautājumu kontekstā. *Arhitektūra un pilsētplānošana. Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti. 10. sērija*. 2010, 4. sējums, 36.–43., 128.–130. lpp. (Creative Work of the Architect Daina Danneberga in the Context of Architectural Heritage of the Soviet Period; in English; summary in Latvian).

4. Eniņa, A. Ventpils latviešu biedrības nams. (*The House of Ventpils Latvian Society*). *Latvijas Arhitektūra*, 2011, Nr. 93 (februāris/marts), 26–31. lpp.

5. Eniņa, A., Krastiņš, J. Architecture of Latvian Exhibition Pavilions = Latvijas izstāžu paviljonu arhitektūra. *Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2011, 5. sējums, 14.–26., 122.–128. lpp. Angļu un latviešu val.

6. Eniņa, A. Kokrūpniecības centrs Ventspilī = Woodworking Industry in Ventpils. *Latvijas Arhitektūra*, 2011, Nr. 96 (augusts/septembris), 24.–27. lpp. (in Latvian; summary in English). ISBN 1407-4923

7. Eniņa, A. Skolas 20. gs. divdesmito un trīsdesmito gadu Latvijā. (*Schools in Latvia in the 1920s-30s*). *Apvienotā pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa „Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte” sekcijas „Tehniskās zinātnes” tēžu krājums*. Rīga: RTU, 2011, 7.–8. lpp. ISBN 978-9934-10-227-1

8. Eniņa, A. *Biedrību nami Rīgas pievārtē (Society Houses in the Suburbs of Riga)* [Tiešsaiste 05. 01. 2012.]. <http://parkulturu.lv/upload/d/lolita/upload/file/201110/829/EninaTezes.pdf>

9. Eniņa A. Latgales līnijas (*The Lines of Latgale*). *Latvijas Arhitektūra*, 2012, Nr. 101 (jūnijs/jūlijs), 12.–18. lpp. ISBN 1407-4923

10. Eniņa, A., Krastiņš, J. A Culture House – a Nucleus of a Collective Farm of Soviet Latvia = Kultūras nams Padomju Latvijas kolhoza centrā. *Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2012, 6. sējums. 43–50. p.

11. Eniņa, A. Buildings of Performing Arts in Latvia's Modern Movement. *Proceedings of the 3rd International Conference Advanced Construction in Kaunas*. Faculty of Civil Engineering and Architecture, Kaunas University of Technology. 18.–19. October, 2012. 16. p.

12. Eniņa, A. Buildings of Performing Arts in Latvia's Modern Movement. *Journal of sustainable architecture and civil engineering*. Kaunas: Kaunas University of Technology, 2013, (March), 11.–16. p.

13. Eniņa, A. Šmēlings, Īmss un Martinsons. (*Schmeling, Eamses, Martinson*). *Latvijas Arhitektūra*, 2013, 52.–55. lpp. (in Latvian; summary in English).

14. Eniņa, A. Kuldīgas publiskās ēkas. (*Public Buildings of Kuldīga*) *Kuldīga: Arhitektūra un pilsēt būvniecība = Kuldīga: Architecture and Urbanism* [Apkopojums un visp. red. Jānis Krastiņš]. Kuldīgas novada pašvaldības izd., 2014. 379.–439. lpp.

15. Eniņa, A. Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma profesionālā vidusskola. Baltijas skolotāju seminārs. *Skolas kultūras pieminekļos*. (*Schools in Cultural Monuments*). Rīga: Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2013. 21.–22. lpp.

16. Eniņa, A. Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas Kuldīgas filiāle. Vācu ģimnāzija. *Skolas kultūras pieminekļos*. (*Schools in Cultural Monuments*). Rīga: Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2013. 23.–24. lpp.

Referāti konferencēs:

1. Eniņa, A. Arhitektes D. Dannebergas daiļrade Padomju mantojuma saglabāšanas un attīstības jautājumu kontekstā. Starptautiska zinātniskā konference „Pilsētvides globālā un lokālā identitāte”. Rīga, RTU Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāte. 2010. gada 7.–8. oktobris.

2. Eniņa, A. Skolas 20. gs. divdesmito un trīsdesmito gadu Latvijā. *Apvienotā pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa „Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte” sekcijas*

„Tehniskās zinātnes” apakšsekcija „Arhitektūra”. Rīga. 2011. gada 24.–27. oktobris.

3. **Eniņa, A., Krastiņš, J.** Architecture of Latvian Exhibition Pavilions. *RTU Starptautiskā zinātniskā konference*. Rīga. 2011. gada 5.–6. oktobris.

4. **Eniņa, A.** Biedrību nami Rīgas pievārtē. *Konference „Dole-Ķekava 100 gados*. Ķekava. 2011. gada 6. oktobris.

5. **Eniņa, A.** Buildings of Performing Arts in Latvia's Modern Movement. *3rd International Conference Advanced Construction*. Kaunas, Faculty of Civil Engineering and Architecture, Kaunas University of Technology. 2012, 18.–19. October.

6. **Eniņa, A.** A Culture House – a Nucleus of a Collective Farm of Soviet Latvia. *RTU 53rd International Scientific Conference*. Rīga. 2012. gada 11.–12. oktobris.

7. **Eniņa, A.** Liepājas kultūras un izglītības iestāžu ēkas no 19. gs. otrās puses līdz 20. gs. vidum. *Berči lasījumi*. Liepāja. 2012. gada 26. oktobris.

PĒTĪJUMA ANALĪTISKĀS DAĻAS SATURS

Promocijas darbs strukturēts trīs daļās pēc vēsturiski hronoloģiskā principa. Pētījuma **pirmajā daļā** analizēta mākslu ēku arhitektūra laika posmā no 19. gs. otrās puses līdz 20. gs. otrajam gadu desmitam.

Pirmās daļas **pirmajā nodaļā** noteiktas vispārējās sociāli-ekonomiskās un politiskās tendences sabiedrībā, kā arī galvenie virzieni Latvijas kultūrainavas attīstībā, sākot no 19. gs. sākuma līdz 20. gs. sākumam, kas pastarpinātā veidā ietekmēja turpmāko mākslu ēku tipoloģisko, stilistiski formālo un būvtechnisko attīstību.

Pirmās daļas otrajā nodaļā analizēta kopienu centru arhitektūra no 19. gs. otrās puses līdz 20. gs. sākumam. Noteikti kopienu centru arhitektūras ietekmju avoti, sākot ar 19. gs. sākumu. Konstatēts, ka arhitektonisko izteiksmes līdzekļu klāstā ienāca iepriekšējo vēsturisko stilu formu valoda, kuru lietoja, vairāk vai mazāk precīzi atveidojot kāda konkrēta stila izteiksmi (neostili) vai, vienlaikus izmantojot vairāku stilu formas, to visu kārtojot fasādēs vienmērīgi piesātinātā ritmā. Kopienu centru arhitektūra neostilu kontekstā

analizēta **otrās nodaļas pirmajā apakšnodaļā**. Fiksēts konkrēts kopienu centru tips lauku apvidos ar vienkāršu taisnstūrveida būvķermeni, zāli izvietojot otrā stāva centrālajā daļā, un klasisku detaļu interpretāciju fasādēs.

Kā atsevišķa spilgta formāla pazīme konstatējams „ķieģeļu stils”, kura ietekme kopienu centru arhitektūrā analizēta **otrās nodaļas otrajā apakšnodaļā**. Kopienu centri „ķieģeļu stilā” celti pārsvarā lauku apvidos līdz pat Pirmajam pasaules karam. Tie bija vienu vai divus stāvus augstas, lakoniskās formās veidotas celtnes. Pārsvarā tām raksturīga vienkārša un funkcionāli pamatota telpiskā struktūra, kas izrietēja no sarīkojumu zāles apjoma, nepieciešamajām palīgtelpām un skaidra zāles pārseguma risinājuma.

Otrās nodaļas trešajā apakšnodaļā analizēti kopienu centri jūgendstila arhitektūras kontekstā. Fiksēts pirmais neoklasicisma kopienu centrs Latvijā (Rīgas Latviešu biedrības nams). Izvērsti analizēta jūgendstila formālo paņēmieni ietekme kopienu centru arhitektūrā mazpilsētās. Koriģēti kopienu centru atributējumi, piemēram, konstatēts, ka Smiltenes zemkopības biedrības nams celts pēc K. Pēkšēna projekta, bet piebūves daļa pēc arhitekta A. Malvesa projekta. Atklāti līdz šim nezināmi ēku atributējumi, piemēram, Skrīveru Labdarības biedrības namu projektējis K. Pēkšēns, bet Bauskas Lauksaimniecības un Krājaizdevu sabiedrības namu – arhitekts P. Eplē. Bauskas biedrības nams ir vienīgā līdz mūsdienām saglabājusies mākslu ēka Latvijā, kuru projektējis šis talantīgais Jelgavas arhitekts.

Pirmās daļas trešajā nodaļā analizēta izstāžu ēku arhitektūra no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam pasaules karam. Noteikta izstāžu ēku veidošanās evolūcija, sākot ar 19. gs. sākumu. Konstatēti divi galvenie mākslu centri Latvijā – Rīga un Jelgava, kuros tika uzbūvētas jaunas muzeju ēkas. Izvērsti analizēts otrs izstāžu ēku tips – izstāžu paviljoni Rīgas 700 gadu jubilejas izstādē 1901. gadā.

Pirmās daļas ceturtajā nodaļā analizēta izrāžu ēku arhitektūra no 19. gs. otrās puses līdz Pirmajam pasaules karam. Apkopotas ziņas par pirmajām teātru būvēm Latvijā 19. gs. sākumā un atklāta to formālā un stilistikā ietekme uz kopējo izrāžu ēku attīstību. Teātru, kinoteātru un estrāžu arhitektūra analizēta neostilu un jūgendstila kontekstā.

Pētījuma **otrajā daļā** analizēta mākslu ēku arhitektūra 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados.

Otrās daļas pirmajā nodaļā noteikta mākslu ēku arhitektūras vieta Latvijas kultūrainavā 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados, ievērtējot politiski-ekonomiskās un sociālās pārmaiņas sabiedrībā.

Otrās daļas otrajā nodaļā analizēta kopienu centru arhitektūra 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. Plaša arhīvu materiālu klāsta apguves un objektu apsekojumu veikšanas rezultātā noteikts kopējais kopienu centru uzkrājums. Fotofiksācijās atspoguļots to stāvoklis mūsdienās. Konstatēts, ka 20. gs. divdesmito gadu vidū aizsākās strauja tipoloģisko risinājumu attīstība. Lielākās pārmaiņas ieviesa arhitekta A. Raistera daiļrade. Vilkas Saviesīgās biedrības nams Valkā uzskatāms par T burta konfigurācijas plānojuma tipa „pionieri”.

Otrās nodaļas pirmajā apakšnodaļā noteikta vēsturisko stilu ietekme kopienu centru jaunbūvēs un esošo ēku pārbūvēs. Noteikta tieša pirmskara periodā celto kopienu centru ēku arhitektūras pēctecība. Piebūves lielākoties tika pakārtotas esošo ēku arhitektūrai. Historisms kopienu centru ēkās sintezēts ar vietējām būvmākslas tradīcijām. Historisma estētisko principu strāvokums kopienu centru arhitektūrā 20. gs. divdesmito gadu sākumā pārstāvēja iepriekšējā periodā lietoto eklektisko telpveides paņēmienu kopumu, kurā ēkas ārējā tēlā iekšējā telpu struktūra nav nolasāma.

Otrās nodaļas otrajā apakšnodaļā analizēta kopienu centru arhitektūra „tautiskā stila” kontekstā. Kopienu centru arhitektūrā lauku apvidos eksprešīvi un dinamiski apjomu kārtojumi radīja īpatnēju savienojumu ar latviešu arhetipiskajai būvformai raksturīgajiem jumtiem ar daļēji nošļauptiem galiem jeb nepilna valma jumtiem. Vairākām ēkām lietotas klasiskas apdares detaļas. Tādējādi kopienu centru arhitektūrā „tautiskais stils” izpaudās, vēsturiski aizgūtu elementu klāstu apvienojot ar latviešu arhetipiskajām būvformām un veidojot īpatnēji nacionālu arhitektūru.

Kopienu centru arhitektūra modernās kustības un *Art Deco* kontekstā analizēta **otrās nodaļas trešajā apakšnodaļā**. Pētījuma gaitā iegūti secinājumi par modernās kustības, „tautiskā stila” un *Art Deco* sintēzi kopienu centru arhitektūrā.

Otrās daļas trešajā nodaļā analizēta izstāžu ēku arhitektūra 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. Izstāžu arhitektūras attīstību galvenokārt ietekmēja lielu rūpniecisko izstāžu vajadzībām celtie privātie paviljoni. To saturiskais piepildījums vēstīja par jaunākajiem sasniegumiem rūpniecībā un lauksaimniecībā, bet

arhitektoniskais veidols iezīmēja būvmākslas, amatniecības un glezniecības attīstības tendences. Paviljonu arhitektūrai pārsvarā raksturīgi bija historiskie neostili, modernā kustība un „tautiskais stils”. Latvija sāka aktīvi piedalīties izstādēs ārvalstīs. Lai gan tika reprezentēts tautas kultūras mantojums un rūpnieciskā bagātība, izstāžu paviljoni bija izteikti internacionāli. To arhitektūrā dominēja tīras ģeometriskas formas un skaidras modernās kustības līnijas.

Otrās daļas ceturtajā nodaļā analizēta izrāžu ēku arhitektūra 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. To galvenokārt raksturo arhitektu P. Kundziņa un A. Birzenieka darbi. Šajā periodā estrādes izveidojās par kompleksiem koncertobjektiem, kuru funkcionālās nepieciešamības bija līdzvērtīgas stacionāru koncertzāļu risinājumiem. Savukārt teātru arhitektūras attīstība bija praktiski apstājusies. Stilistiski izrāžu ēku arhitektūrā 20. gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados dominēja tautisko elementu lietojums, taču trīsdesmitajos gados fiksējama arī modernās kustības ietekme.

Pētījuma **trešajā daļā** analizēta mākslu ēku arhitektūra pēc Latvijas okupācijas no 1945. līdz 1990. gadam un mākslu ēku arhitektūra pēc neatkarības atgūšanas 20. un 21. gs. mijā. **Trešās daļas pirmajā nodaļā** iezīmēta mākslu ēku arhitektūras vieta Latvijas kultūrainavā pēc Otrā pasaules kara.

Trešās daļas otrajā nodaļā analizēta kopienu centru arhitektūra no 1945. gada līdz 21. gs. sākumam. **Trešās nodaļas pirmajā apakšnodaļā**, analizējot 20. gs. četrdesmito un piecdesmito gadu kopienu centru arhitektūru, lietots arhitektūras vēstures izpētē aprobētais jēdziens „sociālistiskais reālisms”. Stila kulminācija sasniegta Rīgā celtajās kopienu centru ēkās. Fiksēti arī stilistiski izņēmumi, piemēram, Zvejniekiema kultūras nams.

Trešās nodaļas otrajā apakšnodaļā analizēti kopienu centri būvniecības industrializācijas procesa laikā no 1955. līdz 1975. gadam, konstatējot kopienu centru nesošo konstrukciju masveida izgatavošanu rūpnīcās un arvien plašāku viena tipa projekta lietojumu. Latvijas PSR lietoja gan vietējo projektēšanas institūtu izstrādātos, gan Vissavienības un kaimiņu republikās jau uzceltos ēku tipa projektus. Arhitekti atgriezās pie pirmskara periodā lietotajiem modernās kustības principiem ēku telpiskās kompozīcijas izveidē un apdares detalizācijas pakāpē. 20. gs. sešdesmitajos gados norisinājās īsts kopienu centru celtniecības „bums”. Izstrādāti vairāki kultūras namu tipa projekti, kuri uzcelti dažās vai pat tikai

vienā vietā, tādējādi ieviešot lielāku dažādību kopējā perioda kultūras namu uzkrājumā. Līdztekus projektēti tādi kopienų centru ēku tipi, kas uzcelti masveidā. Tie bija kultūras nami 400 un 600 vietām, kultūras nami 200 un 30 vietām un citi tipa projekti. Laika posmā no 1965. līdz 1970. gadam pēc tipa projektiem masveidīgi celto kopienų centru ēku vizuālajam tēlam ir jūtama estētiskā nepietiekamība.

Trešās nodaļas trešajā apakšnodaļā analizēta kopienų centru arhitektūra vēlīnās modernās kustības un postmodernisma kontekstā laika posmā no 1975. līdz 1990. gadam. Konstatēts, ka arhitekti Ē. L. Tīkmanis un I. Paegle bija „dinamiskā” modernisma ieviesēji Latvijas kopienų centru ēku arhitektūrā. Darbā lietots „konstruktīvā” modernisma jēdziens, kura izpausme fiksēta Salaspils, Priekuļu un Kauguru kultūras namu analīzes rezultātā, un „plastiskā” modernisma jēdziens saistībā ar Grenctāles kultūras nama būvi. Postmodernisma ietekme kopienų centru arhitektūrā izpaudās paralēli vēlīnajai modernajai kustībai. Postmodernisma ietekmē kopienų centru arhitektūrā vērojama reģionālās arhitektūras specifika. Dažkārt 20. gs. astoņdesmitajos gados Latvijas kopienų centru arhitektūrā radīti pārāk klišejski vispārinājumi, taču postmodernisma kustība kopumā vērtējama pozitīvi.

Trešās nodaļas ceturtajā apakšnodaļā analizēti kopienų centri mūsdienu arhitektūras kontekstā pēc 1990. gada. 2013. gadā Latvijā kopumā reģistrētas 556 kopienų centru ēkas, tai skaitā 227 kultūras nami, 91 kultūras centrs, 206 tautas nami un 33 saietu nami. Izņemot atsevišķus gadījumus, jauni kopienų centri Latvijā praktiski netiek celti. Nodaļā analizētas esošo kopienų centru transformācijas iespējas un to energoefektīva projektēšana mūsdienās. Prognozēti trīs virzieni kopienų centru ēku arhitektūras perspektīvai attīstībai Latvijā – Latvijas kopienų centru ēku sabalansēta izmantošana, pārējām Eiropas valstīm līdzvērtīga kopienų centru ēku funkcionāli tipoloģisko risinājumu attīstība un kopienų centru ēku funkciju saglabāšana un attīstība transformāciju rezultātā.

Trešās daļas trešajā nodaļā analizēta izstāžu ēku arhitektūra no 1945. gada līdz 21. gs. sākumam. 2013. gadā Latvijā reģistrēti 166 muzeji. No visiem Latvijas muzejiem pieci izveidoti brīvā dabā etnogrāfijas ekspozīciju izvietojumam, bet tikai pieci atrodas speciāli muzejiem celtās ēkās. Tādējādi pēc Otrā Pasaules kara līdz pat mūsdienām turpinātas 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados aizsāktās tradīcijas, muzejus izvietot tiem pielāgotās telpās. Latvijā pēc Otrā Pasaules kara uzceltas tikai trīs jaunas muzeju

ēkas. Taču to arhitektūrā pārstāvētas modernisma, postmodernisma un mūsdienu kontekstuālisma tendences. Izstāžu paviljonu arhitektūrā pēc Otrā pasaules kara nevar definēt kādu atsevišķu specifisku stilu. Kaut arī to veidolā nereti iekļauti formās vai izmēros pārspīlēti simboli, izstāžu paviljoni lielākoties atspoguļo sava laika arhitektūras stilistikas vispārējās attīstības tendences.

Trešās daļas ceturtajā nodaļā analizēta izrāžu ēku arhitektūra no 1945. gada līdz 21. gs. sākumam. Latvijā pēckara periodā uzcelta tikai viena jauna teātra ēka – Dailes teātris, taču ievērojams skaits kinoteātru ēku. Izrāžu ēku arhitektūrai kopumā raksturīgas mūsdienu teātru uzvedumu vajadzībām pielāgotas esošās ēkas. Liela daļa Latvijas teātru izvietoti esošās teātru vai pielāgotās kopienu centru ēkās, kuru plānojums kopumā atbildis arī teātra funkcionālajām nepieciešamībām. Latvijas mākslu ēku uzkrājumā līdz pat 21. gs. sākumam nebija nevienas ēkas, kura būtu projektēta un būvēta kā vissezonas lietošanai paredzēta koncertzāle. Mūsdienās lielākās Latvijas pilsētas izrādījušas iniciatīvu šādu ēku izveidošanai. Daļēji tas realizējies ar panākumiem. Pabeigta Rēzeknes koncertzāles ēka, un tiek būvēta Liepājas koncertzāle. Vairāku konkursu rezultātā izstrādāti koncertzāļu projekti, kuros dominē skulpturālās arhitektūras stilistiskā ievirze. Liepājas koncertzāles arhitektūra uzskatāma par atzīstamu un līdzvērtīgu attiecīgā tipa ēku arhitektūras paraugu pasaules mērogā.

Darba katras daļas katra nodaļa nobeigta ar lokāliem secinājumiem.

Izmantotie avoti grupēti vairākās daļās:

- publicēti darbi, ko sastāda monogrāfijas un krājumi, katalogi un albumi, periodika un raksti krājumos;
- interneta resursi;
- npublicēti avoti, arhīvu un muzeju materiāli.

Pielikumos iekļauts personu rādītājs un darba procesā veiktie grafoanalītiskie pētījumi, piemēram, apskatīto ēku vēsturiski stilistiskās attīstības kartogrammas, sistemātiski veidota objektu kartotēka u.c.

SECINĀJUMI

1. Katrā no ģeopolitiski un hronoloģiski determinētajiem periodiem Latvijā fiksējama gan kopīga, gan atšķirīga **mākslu ēku** arhitektūras ģenēze, kas galvenokārt izpaužas tipoloģisku un mākslinieciski stilistisku formālo pazīmju kopumā.

2. **19. gadsimta otrajā pusē** Latvijā mākslu ēkas celtas galvenokārt Rīgā un Jelgavā, bet 19. gadsimta beigās jau visā Latvijas teritorijā. Jau sākot ar 19. gs. vidu, Latvijā fiksējami visi **mākslu ēku tipi – kopienu centri, izstāžu ēkas un izrāžu ēkas**. 19. un 20. gs. mijā visizplatītākais mākslu ēku tips Latvijā ir **kopienu centri**. Pārsvārā to arhitektūrai raksturīga historisko neostilu ietekme. Nozīmīgu uzkrājumu veido „ķieģeļu stila” kopienu centri. 20. gs. sākumā celtās mākslu ēkas neatkarīgi no lietotās formu valodas lielākoties ir izteiksmīgi būvmākslas pieminekļi lauku un apdzīvoto vietu kultūrainavā. Kopienu centru arhitektūru ietekmējusi sava laika talantīgāko arhitektu daiļrade, piemēram, 19. gs. beigās Jāņa Fridriha Baumaņa, Johana Daniela Felsko, Reinholda Šmēlinga, Paula Eplē un Augusta Malvesa, bet 20. gs. sākumā – Eižena Laubes, Ernesta Poles, Konstantīna Pēksēna un Aleksandra Vanaga arhitektoniskais rokraksts.

3. Līdz 20. gs. sākumam konstatējami divi **izstāžu ēku** tipi – **muzeji un izstāžu paviljoni**. 19. un 20. gadsimta mijā Latvijas teritorijā uzcelti divi izcili izstāžu arhitektūras paraugi pēc viena meistara projektiem. Arhitekts V. Neimanis ir noteicis kopējo muzeju arhitektūras attīstību Latvijā. Muzeju arhitektūrā sabalansētas klasiskās tradīcijas tēla veidošanā un jaunāko izstāžu zāļu izvietojanas principi plānojumā. Līdz 20. gs. sākumam izstāžu paviljonu arhitektūrā raksturīga stilistiska daudzveidība. Līdztekus retrospektīvai neostilu arhitektūrai samērā izplatīta bija jūgendstila mākslinieciskā valoda.

4. Līdz 20. gs. sākumam strauji attīstījās **izrāžu ēku** arhitektūra. Galvenā izrāžu ēku tipa – **teātru** arhitektūra – Latvijas teritorijā cieši saistīta ar vācu biedrību aktivitātēm. Teātru arhitektūrā līdz otrajam pasaules karam atspoguļojas tradicionālie priekšstati par teātra kā mākslas tempļa ideju, galvenokārt iemiesojoties klasisko formu valodā. Jūgendstila periodā celtais Liepājas teātris kalpoja par ierosmi arī teātra arhitektūrai Drēzdenē, kas apliecina, ka šajā laikā Latvijas teritorijā mākslu ēku arhitektūra bija augsti attīstīta Eiropas

līmenī. 20. gs. sākumā attīstījās pilnīgi jauns izrāžu ēku tips – **kinoteātri**. Sākotnēji kino izrādes demonstrēja pielāgotās telpās, dārzos vai dzīvojamo ēku pagalmos, bet vēlāk sāka celt atsevišķus namus. To vienstāvu būves atvasinātas no telpiski un funkcionāli izkoptajiem teātru namiem. Laika posmā no 19. gs. vidus līdz pat otrajam pasaules karam Latvijas teritorijā tika uzceltas pirmās gliemežnīcas tipa **estrādes** un Latviešu vispārējiem dziesmu svētkiem paredzētās īslaicīga rakstura **koncertbūves**. Gliemežnīcas estrādes tips bija ar nelielu skatuves un skatītāju zonas ietilpību un smalku apdares detalizāciju neostilu arhitektoniskajā izteiksmē. Arī pirmajā latviešu Dziesmu svētkiem paredzētajā estrādē konstatējamas tiešas gliemežnīcas tipa ietekmes. 1880. gadā arhitekts J. F. Baumanis ieviesa segtu sezonāla rakstura koncertzāļu tipu ar bazilikālu griezumu, kura arhitektūra tuva 1873. gadā Bostonā Pasaules miera un mūzikas svētku estrādei.

5. Pēc Pirmā pasaules kara (1918–1940) mākslu ēku arhitektūrā valdīja funkcionālo kvalitāšu vienoība un stilistisko risinājumu daudzveidība. Perioda māksliniecisko stilistisku raksturo nacionālā stila izteiksme, kas sintezēta ar vēsturisko stilu, *Art Deco* un modernās kustības formālajām pazīmēm. Ievērojami sašaurinājās biedrību darbības mērķi un apjoms, bet līdzekļu trūkums spieda kopienu centrus paplašināt pakāpeniski. Perioda mākslu ēku uzkrājuma lielāko daļu veido **kopienų centri**. To arhitektūrā konstatējama gan stilistisko tendenču, plānojuma un būvtechnisko paņēmienu tieša vēsturiska pēctecība, gan pilnīgi jaunu būvpaņēmienu aprobācija.

6. 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados mainījās **izstāžu ēku** nozīme. Pozitīva pieredze bija pamestu rūpniecības teritoriju izmantošana izstāžu vajadzībām. Izstāžu paviljonu arhitektoniskais veidols iezīmēja būvmākslas, amatniecības un glezniecības attīstības jaunākās tendences.

7. 20. gadsimta trīsdesmitajos gados strauji sāka attīstīties **kinoteātru** arhitektūra. Raksturīgi divi atšķirīgi virzieni šī ēku tipa arhitektūrā. Pirmais virziens ietekmējies no iepriekšējā perioda teātru arhitektūras un savdabīgā veidā interpretējis neostilu arhitektūru. Otrajam virzienam raksturīga izteikta modernās kustības ietekme, lietojot visas modernās kustības formālās valodas klišejas.

8. Pēc Otrā pasaules kara Latvijā izveidojies **mākslu ēku** uzkrājums, ko ietekmējusi spēcīga arhitektūras skola ar savdabīgām nacionālām iezīmēm un akcentiem, kam bieži bija pastarpināts raksturs. To noteikušas izmantojamo materiālu un konstrukciju

Īpatnības, saikne ar kultūras tradīcijām un tautas mākslu, apkārtējo vidi un citiem faktoriem. Raksturīgas bija sērijveida ražošanas uzspiestās prasības, dizaina standartizācija un vienkāršota praktiskuma prioritāte pār estētiskajām kvalitātēm. Tomēr Padomju Latvijas mākslu ēku arhitektūru iespējams salīdzināt ar Eiropas arhitektu darbiem, kuros atspoguļojas līdzīga vērtību skala.

9. No 1945. līdz 1955. gadam vērojama tieša starpkaru periodā celto **mākslu ēku** arhitektūras pēctecība, lai gan ēku arhitektūras ārējās formas kļuva smagnējākas. Atkārtoti izvērsās pretruna starp pagātnes formu lietojumu ēku noformējumā un laikmeitīgumu to telpiskajā uzbūvē, konstrukcijās un tehniskajā aprīkojumā, simboliku meklējot vēstures atribūtos.

10. No 1955. līdz 1975. gadam projektēšanas institūtos tika izstrādāti tipveida projekti **kinoteātriem, lauku klubiem, tautas namiem** un citām mākslu ēkām, mēģinot sasniegt augstu industrializācijas pakāpi projektēšanā un būvniecībā. Atsevišķas nozīmīgākās sabiedriskās ēkas cēla pēc individuāliem projektiem. Līdz pat deviņdesmito gadu sākumam radīts ievērojams mākslu ēku, kas atspoguļo vēlinās modernās kustības arhitektūras valodu, uzkrājums. Tas fiksēts gan valsts galvaspilsētā, gan mazpilsētās un lauku reģionos.

11. No 1975. līdz 1990. gadam notika būtiska sabiedriskās domas maiņa un atgriešanās pie tautiskuma meklējumiem un reģionālās arhitektūras specifikas apguves, kas, sākot ar 1980. gadu, **mākslu ēku** arhitektūrā izpaudās kā postmodernisms. Postmodernisma kustība mākslu ēku arhitektūrā kopumā vērtējama pozitīvi, lai gan dažkārt radīti pārāk klišejiski darbi.

12. Mākslu ēku arhitektūra pēc pilsētībūvnieciskajām kvalitātēm iedalāma vairākās kategorijās: tāda, kura veido savam laikam raksturīgu un nozīmīgu pilsētībūvniecisko ansambli, tāda, kurai ir neitrāla nozīme un tāda, kura ir vidi degradējoša vai neieklaujas apkārtējās vides kontekstā. Pēc 1990. gada Latvijā apsīkusi jaunu mākslu ēku celtniecība, bet 21. gadsimta sākumā tā atjaunojusies, ienesot jaunas stilistiskās kvalitātes kultūrvidē.

RIGA TECHNICAL UNIVERSITY
Faculty of Architecture and Urban Planning
Professor's Group for History of Architecture and
Restoration of Cultural Monuments

Agate ENIŅA
Doctoral student of the doctoral programme *Architecture*

**ARCHITECTURE OF BUILDINGS OF THE ARTS IN
LATVIA**

The Summary of the Thesis

Scientific advisor
J. KRASTIŅŠ
Professor, Dr. habil. arch.

Riga 2014

Enīņa A. Architecture of Buildings of the Arts in Latvia

The Summary of the Thesis. –

Rīga: 2014 – 72 p.

Printed according to the decision of the 6th February of 2014 of the RTU Department of Architecture and Urban Planning, minutes No. 3.

ISBN 978-9934-507-60-1

**THE DOCTORAL THESIS HAS BEEN SUBMITTED TO RIGA
TECHNICAL UNIVERSITY FOR ACQUISITION OF A DOCTORAL
DEGREE IN ARCHITECTURE**

The Thesis for a doctoral degree in architecture will be publicly defended at the Faculty of Architecture and Urban Planning, Riga Technical University, Āzenes iela 18, Riga, on 17 Juny, 2014.

OFFICIAL REVIEWERS

Dr.arch. Jana Jākobsone,
Kuldīga town architect

Dr.arch. Juris Dambis,
State Inspection for Heritage Protection Republic of Latvia

Dr.arch. Jānis Zilgalvis,
State Inspection for Heritage Protection Republic of Latvia

DECLARATION

I declare that I have written this Thesis which has been submitted for the review at Riga Technical University for the acquisition of a doctoral degree in architecture. This Thesis has not been submitted to any other university for the acquisition of a scientific degree.

Agate Eniņa
24. April, 2014

The Thesis is written in Latvian, it contains introduction, 3 chapters, conclusion, bibliography, 6 appendices, 678 drawings and illustrations, 270 pages in total. The bibliography contains 628 titles.

GENERAL DESCRIPTION OF THE THESIS

VOLUME I

Introduction

1. Architecture of buildings of the arts between the second half of the 19th century and WWI

1.1. The place of buildings of the arts in Latvia's cultural scene between the second half of the 19th century and WWI

1.2. Architectural style and typology of community centres between the second half of the 19th century and WWI

1.2.1. Houses of guilds, societies and knighthoods in the context of the 19th century architecture

1.2.2. Houses of societies in the context of 'brick style'

1.2.3. Houses of societies in the context of Art Nouveau

1.3. Architectural style and typology of exhibition buildings between the second half of the 19th century and WWI

1.4. Architectural style and typology of buildings of performing arts between the second half of the 19th century and WWI

1.4.1. Theatre buildings

1.4.2. Cinema buildings

1.4.3. Architecture of stages

2. Architecture of buildings of the arts in the 1920-30s

2.1. The place of buildings of the arts in Latvia's cultural scene in the 1920s-30s

2.2. Buildings of community centres in the 1920s-30s

2.2.1. Conversion of existing buildings and new constructed community centres in the context of historical styles

2.2.2. Community centres in the context of 'folk style'

2.2.3. Community centres in the context of Modern Movement and Art Deco

2.3. Exhibition buildings in the 1920s-30s

2.4. Buildings of performing arts in the 1920s-30s

2.4.1. Buildings of theatres and cinemas

2.4.2. Architecture of stages

3. Architecture of Buildings of Arts after WWII

3.1. The place of buildings of the arts in Latvia's cultural scene after WWII

3.2. Architectural style and typology of community centres after WWII

3.2.1. Community centres in the context of 'socialist realism'

3.2.2. Community centres in the context of 'standard designs'

3.2.3. Community centres in the context of late Modern Movement and Postmodernism

3.2.4. Community centres in the context of contemporary architecture

3.3. Architectural style and typology of exhibition buildings after WWII

3.3.1. Museum buildings

3.3.2. Exhibition pavilions

3.4. Architectural style and typology of buildings of performing arts after WWII

3.4.1. Theatre buildings

3.4.2. Concert halls

3.4.3. Cinema buildings

3.4.4. Architecture of stages

Conclusions

Bibliography

VOLUME II

Appendices

Appendix 1. Index

Appendix 2. Buildings of the arts between the second half of the 19th century and the early 21st century (indexed by the author's name and the year of built)

Appendix 3. Table 1. Distribution of societies in Talsi area in the 1930s.

Appendix 4. Chronological index of buildings of the arts between the second half of the 19th century and WWI.

Appendix 5. Chronological index of buildings of the arts in the 1920s-30s.

Appendix 6. Chronological index of buildings of the arts after WWII.

INTRODUCTION

Relevance of the Topic

For more than one hundred and fifty years buildings of the arts have taken a significant place in the urban fabric of Latvia's towns and cities as well as in the rural landscape. They do not only form an integral part of cultural heritage, they are also a precondition for maintaining Latvian traditions, spirit and values and survival of the Latvian nation. The lack of research on buildings of the arts and their overall development in the province was a reason underlying a new in-depth study of the buildings of the arts. Classification of Latvia's buildings of the arts as regards their typology and style would allow identifying more precisely the place of their architecture in the context of cultural and historical development of Latvia and outlining the guidelines for further conservation, restoration and reconstruction of buildings of the arts.

Buildings of the arts are accessible to everyone and they are actively used every day. So, the risk of their wear and tear is high. Today, repairs of most of the buildings of the arts are funded from the budgets of local governments. Without appreciating the cultural heritage value of buildings of the arts, there is danger of their deterioration or even destruction. The analysis of problems prompts the need for fundamental theoretical research that would create a methodological basis which would underlie the further conservation

and restoration practice of cultural heritage, including buildings of the arts.

Subject of the Study

The Thesis views the architecture of Latvia's buildings of the arts in a social, economic, typological, stylistic, cultural and historical context, analysing artistic, functional and structural qualities of the buildings. Prevailing principles in the architecture and typology of community centres, exhibition buildings and buildings of performing arts have been studied.

Scope of the Topic, Terminology and Restrictions of the Thesis

No architectural features specific to the type of the buildings of the arts had yet developed until the mid-19th century, therefore only a general analysis is provided of the objects of this period, listing the sources of inspiration influencing development of buildings of the arts. The Thesis provides an in-depth analysis of buildings of the arts in the entire territory of Latvia from the second half of the 19th century until the beginning of the 21st century. Although Latvia did not yet exist as an independent state in the second half of the 19th century, the term 'Latvia' is used in the Thesis to designate the territory of the present state.

Describing the typology of the buildings, several terms never used before in scientific publications have been introduced in the Thesis:

- buildings of the arts: a type of public buildings intended for organisation of activities related to art, music, theatre, cinema, literature or other cultural activities. The buildings of the arts are community centres, buildings of performing arts and exhibition buildings;

- community centres: a type of buildings of the arts where people from the same neighbourhood can gather and attend social and cultural events. The term 'community' stands for a group of people "living in the same locality, city, etc." and a group of people "who share the same nationality or any other similar feature" [183]. Community centres are houses of guilds and knighthoods, social clubs, people's centres, houses of culture and cultural centres;

- buildings of performing arts: a type of buildings of the arts intended for staging dancing, musical and theatrical performances. Buildings of performing arts are theatres, concert halls, operas, operettas, cinemas, circuses, concert gardens and open-air stages.

- exhibition buildings: a type of buildings of the arts intended for installation of exhibitions. Exhibition buildings are museums, galleries and exhibition pavilions.

Although today buildings of the arts are often designed and constructed as parts of multi-functional centres, historically, the above mentioned division can be clearly defined.

The Current Level of Exploration of the Topic

So far in-depth research materials on the architecture of buildings of the arts in Latvia have not been published. The architecture of buildings of the arts has been described either indirectly in a wider context of architecture or has not been described at all in the published materials.

There are several monographs on general historical or stylistic tendencies in architecture or on particular architects and their works, e.g. publications “Latvijas Republikas būvmāksla” (*Building Art of the Republic of Latvia*) [122] (community centres built during the inter-war period) and “Rīgas arhitektūras meistari” (*The Masters of Architecture of Riga*) [127] (individual buildings of community centres) by architect Jānis Krastiņš; a publication “Neogotika Latvijas Arhitektūrā” (*Neo-Gothic in Latvian Architecture*) [290] by architect Jānis Zilgalvis; a publication “Rīgas arhitektūra” (*Architecture of Riga*) [184] by architect Jānis Lejnieks; books “Liepāja no baroka līdz klasicismam” (*Liepāja from Baroque to Classicism*) [157] and „Bertschy: Arhitekta Paula Maksa Berči un viņa dēlu devums Liepājai” (*Bertschy: Contribution of Architect Paul Max Bertschy and His Sons to Liepāja*) [155] by art historian Imants Lancmanis; a publication “Latvijas arhitektūra 1991-2011” (*Architecture in Latvia 1991-2011*) [59] by architect Jānis Dripe; a book “Rīga und Reval” (*Riga and Reval*) [208] by architect Wilhelm Neumann; publications “Aleksandrs Vanags 1873–1919 kā cilvēks un kā celtnieks” (*Aleksandrs Vanags 1873-1919 as a Man and as a Builder*) [97], “Arhitekts Jānis Fridrihs Baumanis 1834–1891. Viņa dzīve un viņa mūža darbs” (*Architect Jānis Fridrihs Baumanis 1834–1891. His Life and his Life's Work*) [98] and “Melngalvju nams Rīgā” (*House of the Blackheads in Riga*) [101] by architect Pauls Kampe; a publication “Pirmais Rīgas pilsētas arhitekts Johans Daniels Felsko (1813–1902)” (*The First Riga City Architect Johann Daniel Felsko (1813–1902)*) [171] by art historian Daina Lāce, etc. Architect Max Scherwinsky [257] had written about the Riga 700th Anniversary Exhibition. The analysis of the architecture of cinemas and people's

centres of the post-war period was published in the issue “Laikmetīgā arhitektūra Padomju Latvijā” (*Contemporary Architecture in Soviet Latvia*) [154]. Several monographs and collections of articles have been published about the Latvian Song Festivals [169, 170, 202, 227, 275].

There are also several monographs and collections of articles on the history of individual buildings, e.g. “Latvijas Nacionālā opera” (*Latvian National Opera*) [6], “Latvijas Nacionālais teātris” (*Latvian National Theatre*) [266], or the history of certain societies, e.g. a number of monographs about the Riga Latvian Society [310], etc. They provide a comprehensive analysis of the construction history of the buildings without examining in detail the evolution patterns of building types. No materials have been published establishing certain development patterns in the architecture of buildings of the arts. The other Latvian societies have not been analysed so thoroughly. There is one publication about the Limbaži Social Society [201]. Significant studies of the construction history of certain buildings have been published in the periodical “Latvijas Arhitektūra” (*Latvian Architecture*) [30, 31, 32, 68, 76].

The development process of certain buildings, e.g. theatres and society houses, has been analysed in the works by Roberts Kroders [141], Kārlis Kundziņš [145, 146], Līvija Akurātere [2, 3], Viktors Hausmanis [73, 74] and others, yet these analyses mostly focused on the development of the theatre as an institution and a form of art but not on the development of the theatre as a type of building. These works do not actually provide any analysis of the architecture of the buildings.

The Aim of the Thesis

To determine general tendencies in the development of the architecture of buildings of the arts in Latvia by identifying and inventorying buildings of the arts, their stylistic and functional expressions in Latvian architecture and by analysing the overall development of the architecture of community centres, exhibition buildings and buildings of performing arts between the second half of the 19th century and the 1920s.

Tasks of the Study

1. To outline general patterns in the architectural development of **buildings of the arts** in the context of the developments in Latvian architecture, history and social, economic and political situation.

2. To inventory **buildings of the arts** in Latvia, and applying the comparative method to summarise and systematise the architecture of **community centres, exhibition buildings and buildings of performing arts** as regards their style and typology.

3. To analyse the summarised types of buildings and to determine the evolution of stylistic and aesthetic principles in Latvian architecture, as well as to establish general patterns in their typological development.

4. To compare and evaluate the general tendencies in the development of architecture of **buildings of the arts** in Latvia, determining potential sources of inspiration and analogies.

Research Methodology

In the analysis carried out, several research methods were used, most of which are qualitative and quantitative universal scientific methods. The selection of methodological principles was based on an analytical view on the architecture of buildings of the arts in Latvia between the 1850s and the 2010s. The cultural heritage inventory of Latvia's buildings of the arts was performed on the basis of the study of archival materials, review of documentary evidence and publications, and on-site surveys of the buildings. Archival materials were systematised using the monographic method, the method of historical approach and the method of logical approach.

To define the development of building types, a formal comparative and typological analysis was applied, assessing the planning and stylistic aspects of the buildings and identifying formal, functional and structural features. The overall typological development of the buildings of the arts has been divided into three chronologically arranged chapters; in cases of subsequent alterations, transformations or layers added later, the construction history of a certain building (to the present day) is included in one chapter. Objects were photographed and measured on site, and a visual and comparative analysis was carried out. Construction history of the buildings of the arts was summarised, systematised and classified. When researching the period after 1945, a qualitative sociological research method was also used, namely, interviews with some authors of the designs were conducted.

Scientific Novelty

The Thesis inventories and classifies construction history of buildings of the arts chronologically, stylistically and

typologically. To draw scientifically-based conclusions, information about the architecture of buildings of the arts in the entire territory of Latvia was inventoried and analysed, putting emphasis on the quality of architecture as the main selection criterion rather than selection by region.

A large database was created of construction history and architecture of community centres, buildings of performing arts and exhibition buildings. New factual material about buildings of the arts in rural areas was summarised.

Development patterns of community centres, buildings of performing arts and exhibition buildings as regards their typology, functions and style were established.

Practical Application of the Thesis

The aspects of architectural aesthetics and functional logics of buildings of the arts have been revealed as a result of fundamental research that allowed introducing new factual materials and theoretical findings in scientific use. It can serve as a basis for creating comprehensive reference materials for the specialists working in the field (architects, builders, restorers, conservation specialists of cultural objects, etc.) and for any person interested in culture and its development. The findings of the Thesis contain professional information for thorough assessment of Latvia's cultural heritage. Part of the information has already been used in publications available to a wider audience and for promoting cultural heritage.

Approbation of the Topic of the Thesis

Some research findings and conclusions drawn in the Thesis have been published in several scientific publications both in Latvia and abroad. Several articles have been published and presentations have been given at scientific conferences on the particular topic.

CONTENT OF THE ANALYTICAL PART OF THE STUDY

The Thesis is structured in three parts according to the principle of historical chronology. **The first part** of the study analyses the architecture of buildings of the arts in the period between the 1850s and the 1920s.

The first chapter of the first part outlines general social, economic and political tendencies in society and the main directions of development of Latvia's cultural scene from the early 19th century until the beginning of the 20th century what had indirectly influenced further typological, stylistic and structural development of buildings of the arts.

The second chapter of the first part analyses the architecture of community centres between the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century. The sources inspiring the architecture of community centres have been established starting from the early 19th century. It has been concluded that architectural means of expression were supplemented with elements from the previous historical styles, reproducing more or less accurately the expression of the particular style (neo-styles) or using together elements characteristic of several styles and arranging them on the façades in steadily rhythmic eclectic compositions. The analysis of the architecture of community centres in the context of neo-styles is provided in **the first sub-section of the second chapter**. A typical community centre in a rural area appears to have a simple rectangular structure with the large hall in the central part of the first floor and classical interpretation of details on the façades.

'Brick style' forms a separate widespread formal variety and its impact on the architecture of community centres has been analysed in **the second sub-section of the second chapter**. Community centres were designed in 'brick style' mostly in rural areas until WWI. They were one or two-storey buildings designed in laconic forms. They usually had a simple spatial structure determined by the necessary functions, and included a large hall, auxiliary rooms and a clear solution for the roof of the hall.

The third sub-section of the second chapter focuses on community centres in the context of Art Nouveau architecture. The first Neo-classical community centre in Latvia (the House of Riga Latvian Society) has been established. This sub-section provides an in-depth analysis of the influence of Art Nouveau formal expression on the architecture of community centres in towns. Some construction details of certain community centres have been adjusted, e.g. it was established that the House of Smiltene Agricultural Society was designed by K. Pēkšēns, and part of its extension – by architect A. Malvess. Some previously unknown construction details have been revealed, e.g. the House of Skrīveri

Charitable Society was designed by K. Pēkšēns, and the House of Bauska Agricultural and Credit Union Society – by architect P. Eplē. The House of Bauska Society is the only building of the arts designed by this talented architect from Jelgava which is still standing today.

The third chapter of the first part deals with the architecture of exhibition buildings from the second half of the 19th century until WWI. The development history of exhibition buildings has been established beginning from the early 19th century. There were two major centres of the arts in Latvia, namely, Riga and Jelgava where new museum buildings were constructed. This chapter provides a thorough analysis of the second type of exhibition buildings, i.e. exhibition pavilions of the Riga 700th Anniversary Exhibition in 1901.

The fourth chapter of the first part analyses the architecture of buildings of performing arts from the 1850s until WWI. Information has been summarised about the first theatre buildings in Latvia in the early 19th century, and their formal and stylistic impact on the overall development of buildings of performing arts has been determined. The architecture of theatres, cinemas and stages has been analysed in the context of neo-styles and Art Nouveau.

The second part deals with the architecture of buildings of the arts in the 1920s-30s.

The first chapter of the second part establishes the place of the architecture of buildings of the arts in Latvia's cultural scene in the 1920s-30s, reflecting political, economic and social changes in society.

The second chapter of the second part analyses the architecture of community centres in the 1920s-30s. As a result of the study of numerous archival materials and the survey of objects, the total number of community centres has been established. The photos taken of the objects show their condition today. It has been established that a rapid development of typological solutions began in the mid-1920s. The major changes were introduced by architect A. Raisters. The House of Vilkas Social Society in Valka pioneered the introduction of a T-shaped layout.

The first sub-section of the second chapter deals with the influence of historical styles on newly constructed community centres and transformed existing buildings. A direct continuity has been established of the architecture of the community centres built in the pre-war period. Extensions mostly reflected the architecture of the existing buildings. Historicism in the architecture of community

centres was combined with local building traditions. Aesthetics of historicism in the architecture of community centres in the early 20th century was displayed by means of eclectic designing methods used in the previous period when the façade did not reflect the inner layout of the building.

The second sub-section of the second chapter explores the architecture of community centres in the context of 'folk style'. Expressive and dynamic massing and characteristic Latvian half-hip roofs created a peculiar mixture in the architecture of community centres in rural areas. Several buildings had classical finish details. Thus, the elements borrowed from historical styles in combination with typical Latvian building elements created a distinctive 'folk style' in the architecture of community centres.

The third sub-section of the second chapter focuses on the architecture of community centres in the context of Modern Movement and Art Deco. The study produced conclusions on the synthesis of Modern Movement, 'folk style' and Art Deco in the architecture of community centres.

The third chapter of the second part analyses the architecture of exhibition buildings in the 1920s-30s. The development of the architecture of exhibition buildings was mostly influenced by private pavilions built for large industrial exhibitions. While their content represented the latest achievements in industry and agriculture, their architecture displayed the latest trends in building art, craftsmanship and painting. Historical neo-styles, Modern Movement and 'folk style' prevailed in pavilion architecture. Latvia began to participate actively in exhibitions abroad. Although it was cultural heritage and industrial progress that was displayed, the architecture of exhibition pavilions was distinctly international where strict geometric shapes and clear lines of Modern Movement prevailed.

The fourth chapter of the second part focuses on the architecture of buildings of performing arts in the 1920s-30s. This period is mostly characterised by the works of architects P. Kundziņš and A. Birzenieks. During this period, open-air stages became complex concert objects that had the same functions as stationary concert halls. In its turn, the development of theatre architecture had practically stopped. Stylistically, the use of vernacular elements prevailed in the architecture of buildings of performing arts in the 1920s-30s, and some features of Modern Movement became apparent in the 1930s.

The third part of the study analyses the architecture of buildings of the arts after Latvia's occupation in 1945 until 1990, and the architecture of buildings of the arts after restoration of independence at the turn of the 20th and 21st century. **The first chapter of the third part** analyses the place of the architecture of buildings of the arts in Latvia's cultural scene after WWII.

The second chapter of the third part deals with the architecture of community centres from 1945 until the beginning of the 21st century. **The third chapter of the first sub-section** focuses on the architecture of community centres of the 1940s-50s, using the concept 'socialist realism' that has been approbated in the research of architectural history. The style reached its peak in the architecture of community centres constructed in Riga. However, there are some stylistic exceptions as well e.g. Zvejniekciems House of Culture.

The second sub-section of the third chapter views the construction of community centres during the industrialisation area between 1955 and 1975 when load-bearing structures of community centres were mass produced in factories and the use of one standard design became more widespread. In the Latvian SSR, standard designs developed by local design institutes were used along with the designs developed and already implemented in the Soviet Union and neighbouring Soviet Republics. Architects reemployed the principles of Modern Movement used in the pre-war period in a spatial composition of the buildings and their finish. The 1960s experienced a real 'construction boom' of community centres. Several standard designs of centres of culture were developed and implemented in several or only one place, thus introducing a greater variety in the architecture of cultural centres of the respective period. At the same time, there were also mass-produced types of community centres. These were houses of culture with 400 and 600 seats, 200 seats and 30 seats, and other standard designs. The visual image of community centres mass-produced between 1965 and 1970 certainly lack aesthetic qualities.

The third sub-section of the third chapter analyses the architecture of community centres in the context of late Modern Movement and Postmodernism in the period from 1975 until 1990. It was established that architects Ē. L. Tikmanis and I. Paegle introduced 'dynamic' Modernism in the architecture of community centres of Latvia. A concept of 'constructive' Modernism has been introduced which found its expression in the houses of culture of Salaspils, Priekulji and Kauguri, along with a concept of 'plastic'

Modernism referring to the Grenctāle cultural centre. Postmodernism influenced the architecture of community centres alongside with late Modern Movement. Affected by Postmodernism, the architecture of community centres displays region-related features. Some of the community centres built in Latvia in the 1980s appear too clichéd, yet in general expressions of Postmodernism have had a positive effect.

The fourth sub-section of the third chapter focuses on the architecture of community centres in the context of contemporary architecture after 1990. In 2013, there were altogether 556 buildings of community centres, including 227 houses of culture, 91 cultural centres, 206 people's centres and 33 houses of social gatherings in Latvia. Only a few new community centres have recently been built in Latvia. The chapter reviews the possibilities for transformation of the existing community centres and discusses energy-efficient design methods. There are three possible directions for development of the architecture of community centres in Latvia, i.e. a balanced use of the buildings of Latvia's community centres; development of functional and typological solutions of the buildings of community centres equivalent to those of other European countries; preservation of functions of the buildings of community centres and their development as a result of transformation.

The third chapter of the third part deals with the architecture of exhibition buildings between 1945 and the early 21st century. In 2013 there were 166 museums in Latvia. Five of them are open-air museums created for display of ethnographic exhibitions, and only five of the museums are located in the buildings that were initially designed as museums. Thus, after WWII until the present day, museums have been arranged in the rooms adjusted for their functions as it was done back in the 1920s-30s. Only three new museum buildings have been built in Latvia after WWII and their architecture reflects the trends of Modernism, Postmodernism and contemporary contextualism. No specific individual style dominates the architecture of exhibition pavilions after WWII. Although they sometimes include symbols exaggerated in shape or size, exhibition pavilions mostly reflect the general trends in the architectural styles of the respective periods.

The fourth chapter of the third part focuses on the architecture of buildings of performing arts between 1945 and the early 21st century. Only one new theatre building, i.e. the Daile Theater, was built in Latvia in the post-war period, however, a large number of new cinema buildings appeared. In general, the existing buildings of

performing arts have been adjusted to meet the needs of modern theatrical performances. Most of Latvia's theatres are located in the existing theatre buildings or in the adjusted buildings of community centres the layout of which was appropriate for the functions of theatres. Until the beginning of the 21st century, there was no building in Latvia which had been designed and built as a concert hall to be used all through the seasons. Today, thanks to the initiative of local governments, such structures have appeared in the largest cities of Latvia, e.g. the building of the Rēzekne concert hall has been completed and the concert hall in Liepāja is under construction. As a result of several competitions, a number of designs for concert halls have been developed reflecting the features of sculptural architecture. The architecture of Liepāja Concert Hall is highly appreciated as a good example of world-class architecture.

Local findings conclude each chapter of each part of the Thesis.

The bibliography includes:

- published works such as monographs and compilations of articles, catalogues and albums, periodicals and articles in journals;
- internet resources;
- unpublished sources, archival and museum materials.

Appendices include the index and grapho-analytical studies made as part of the research, e.g. cartograms of historical and stylistic development of the buildings surveyed, a systematised catalogue of the objects, etc.

CONCLUSIONS

1. Each of geo-politically and chronologically defined periods in Latvia have common and diverse genesis of architecture of **buildings of the arts**, mostly revealed through typological, artistic and stylistic features.

2. **In the second half of the 19th century**, in Latvia, buildings of the arts were constructed mainly in Riga and Jelgava, but in the late 19th century – already in the entire territory of Latvia. All types of **buildings of the arts, i.e. community centres, exhibition buildings and buildings of performing arts** were present in Latvia

as early as in the mid-19th century. At the turn of the 19th and 20th centuries, **community centres** were the most common type of buildings of the arts in Latvia. Their architecture mostly displayed influence of historical neo-styles. There are many community centres designed in the manner of 'brick style'. The buildings of the arts constructed in the early 20th century, regardless of their architectural vocabulary, are mostly real masterpieces adorning the cultural scene of rural areas and towns. The architecture of community centres reflected the influences of the talented architects practicing at that time, e.g. Jānis Fridrihs Baumanis, Johann Daniel Felsko, Reinhold Schmaeling, Pauls Eplē and Augusts Malvess in the late 19th century, and Eizēns Laube, Ernests Pole, Konstantīns Pēkšēns and Aleksandrs Vanags in the early 20th century.

3. Until the beginning of the 20th century, there were two types of **exhibition buildings**, namely, **museums** and **exhibition pavilions**. At the turn of the 19th and 20th centuries, two outstanding exhibition buildings were constructed to the design of the same architect in Latvia. Architect W. Neumann established a tradition in development of museum architecture in Latvia combining classical styles with the latest trends in arrangement and layout of exhibition halls. Until the early 20th century, the architecture of exhibition pavilions was characterised by stylistic diversity. Along with retrospective architecture of neo-styles, Art Nouveau vocabulary was also quite widespread.

4. The architecture of **buildings of performing arts** experienced a rapid development until the early 20th century. The architecture of **theatres**, i.e. the main type of buildings of performing arts, was closely related to the activities of German societies in Latvia. The architecture of theatres before WWII reflects the traditional view on the concept of the theatre as a temple of arts, mostly designed in classical forms. The Liepāja Theatre, built in the Art Nouveau period, was also a source of inspiration for theatre architecture in Dresden, which shows that at this time, the architecture of buildings of the arts in the territory of Latvia was highly developed on a European scale. At the beginning of the 20th century, an entirely new type of buildings of performing arts developed – **cinemas**. Initially, films were shown in adapted rooms, gardens or courtyards, but later specially designed buildings appeared. Their single-storey structures were derived from spatially and functionally improved theatre buildings. Between the mid 19th century and WWII, the first conch-type **open-air stages** were built in Latvia, as well as temporary **structures for**

concerts during the Latvian Song and Dance Festivals. The conch-type open-air stages had stage and audience areas with a rather low seating capacity and architectural finish designed in a fine manner of neo-styles. The first open-air stage built for the Latvian Song and Dance Festival also shows a direct influence of conch-type stages. In 1880, architect J. F. Baumanis introduced temporary covered concert amphitheatres the architecture of which closely resembled the stage used for the 1872 World Peace Jubilee and International Musical Festival in Boston.

5. **After World War I** (1918–1940) a unity of functional qualities and variety of stylistic solutions prevailed in the architecture of **buildings of the arts**. The artistic style of the period is characterised by the expression of national style in combination with the elements of historical styles, Art Deco and Modern Movement. Aims and scope of societies significantly narrowed, and because of the lack of funds community centres were gradually expanded. Buildings of the arts of this period are mostly represented by **community centres**. Their architecture reflects the previous historical period as regards stylistic trends, layout principles and building techniques as well as approbates completely new building methods.

6. The role of **exhibition buildings** changed in the 1920s-30s. There was a good practice to transform abandoned industrial areas for the needs of exhibitions. The architecture of exhibition pavilions displayed the latest trends in building art, craftsmanship and painting.

7. A rapid development of the architecture of **cinema buildings** was experienced in the 1930s producing two different stylistic varieties. The first one was influenced by the theatre architecture of the previous period and it interpreted the architecture of neo-styles in a peculiar unique way. The other was characterised by the influence of Modern Movement when all clichés of its formal vocabulary were used.

8. **Buildings of the arts** built in Latvia **after WWII** display the influence of strong architectural school that is supplemented by some vernacular details and features. This was determined by the nature of the materials and elements used, a reference to cultural traditions and folk art, the surrounding environment and other factors. This period is characterised by the requirements of mass production, standardisation of designs and prevalence of simplified practicality over aesthetic qualities. However, the architecture of

buildings of the arts constructed in Soviet Latvia can be compared with the works of European architects which reflected similar values.

9. The architecture of the buildings of the arts constructed during the first period of Latvia's independence had a direct influence on the buildings constructed **from 1945 until 1955** although their exteriors became bulkier. An incongruity reappeared between the use of historical forms in the finish of buildings and modern design of their interiors, structures and technical facilities. History was a source of inspiration in a quest for symbolism.

10. **Between 1955 and 1975** design institutes developed standard designs for **cinemas, rural clubs, people's centres** and other buildings in an attempt to achieve a high level of industrialisation in designing and construction. Some important public buildings were built to individual designs. Until the early 1990s, a large number of buildings of the arts were constructed in Riga, in towns and rural areas which reflected the vocabulary of late Modern Movement in their architecture.

11. **Between 1975 and 1990**, there was a significant change in public opinion and a quest for national values resumed with appreciation of region-related architectural features that found its expression in the architecture of **building of the arts** as Postmodernism. In general, expressions of Postmodernism have had a positive effect although some of the buildings are too clichéd.

12. As regards qualities of urban construction, the architecture of **buildings of the arts** can be divided into several categories: architecture which reflects its era and creates a distinctive and significant urban ensemble; neutral architecture; and architecture degrading the environment or being in disharmony with its surroundings. Almost no new buildings of the arts were built in Latvia after 1990, only at the beginning of the 21st century, some new buildings have appeared which have brought new stylistic qualities into the cultural scene.

IZMANTOTIE AVOTI / REFERENCES

Iespieddarbi / Published works

1. **Aivars, A.** Dzintarijūras pilsētas nākotne. *Cīņa*, 1966, Nr. 12, 4. lpp.
2. **Akurātere, L.** *Latviešu Padomju teātra vēsture*. 1. sējums. 1940.–1955. Rīga: Zinātne, 1973. 439 lpp.
3. **Akurātere, L.** *Latviešu Padomju teātra vēsture*. 2. sējums. 1956.–1970. Rīga: Zinātne, 1974. 499 lpp.
4. Akustiskā koncertzāle Rīgā, uz AB dambja. *Latvijas Arhitektūra*, 2006, Nr. 4(66), 16-21. lpp.
5. **A.** Svētki var sākties – Rēzekne gaida. *Brīvā Zeme*, 1936, 5. septembris, 15. lpp.
6. **Alksne, B.** *Latvijas Nacionālā opera*. Rīga: Mantojums, 2000. 302 lpp.
7. **Alūksne.** *Dzimtenes Vēstnesis*, 1913, Nr. 13, 1. lpp.
8. **Andersons, U.** Rīgas Krievu teātra rekonstrukcija. *Latvijas būvniecība*. 2010, Nr. 5, 42.–49. lpp.
9. **Anteniške, A.** Sensitive Geometry. *A10*, 2012, Nr.48.
10. **Antipovs, V. Zvirgzds, A.** *Latvijas PSR vecie parki*. Rīga: Zinātne, 1967. 147 lpp.
11. **Appena, I.** *Rīgas tēlnieks Augusts Folcs*. Rīga: Neputns, 2012. 312 lpp.
12. **Apsītis, V.** Briestošie asni. *Padomju Jaunatne*, 1969, Nr. 195, 2. lpp.
13. **Apsītis, V.** Stiklā un betonā. *Dzimtenes Balss*, 1967, Nr. 67, 4. lpp.
14. **Apsītis, V.** Zied mana dzimtene kā miera dārzeņi pie jūras. *Cīņa*, 1968, Nr. 1, 2. lpp.
15. Apskates gājiens pa Zemgales izstādi. *Jaunākās ziņas*, 1937, 28. augusts, 22.–24. lpp.
16. Ar bloknotu un fotokameru pa Latgales izstādes rūpniecības stendiem. *Brīvā Zeme*, 1936, 10. septembris, 4. lpp.
17. Architect Paul Eplee. *Rigasche Rundschau*, 1937, Nr. 238, 5. lpp.
18. Arhitekta Pēkšēna mūža darbi. *Pēdējā Brīdī*, 1928, Nr. 142, 4. lpp.
19. Arhitekts un laiks. *Padomju Jaunatne*, 1961, Nr. 254, 4. lpp.
20. **Asaris, H.** *Latvijas pilsētas valsts 20 gadus*. Rīga, Latvijas pilsētu savienība, 1938. 842 lpp.

21. Augstais kalns pļaujas svētkiem Rēzeknē. *Rīts*, 1936, 21. augusts, 4. lpp.
22. Austrumlatvijas kultūras dzīve koncentrēties Rēzeknē. *Latvijas Arhitektūra*, 2008, Nr. 4(78), 78.–82. lpp.
23. **Ādminis, Ģ.** Kā mērīt lauku skaistumu? *Arhitektūra un dizains*. Rīga: Avots, 1985. 24.–28. lpp.
24. **Balodis, U.** Austrumlatvijas daudzfunkcionālais centrs Rēzeknē. *Latvijas Arhitektūra*, 2010, Nr. 90, 54.–55. lpp.
25. Balsis no publikas – Pateicība. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1913, Nr. 283, 9. lpp.
26. Baltija. *Liepājas Atbalss*, 1911, Nr. 147, 2. lpp.
27. Baltijas valstu stenda atklāšana Budapeštas izstādē. *Rīts*, 1935, 7. maijs, 3. lpp.
28. **Banga, V.** Marta Staņa un Dailes teātra kolīzijas (red. Ābele, K.). *Personība mākslas procesos*. Rīga: Neputns, 2012. 198.–212. lpp.
29. **Banga, V.** *Pēckara mantojums Latvijā*. Rīga: Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2003. 46 lpp.
30. **Banga, V.** „Ziemeļblāzma” – Vecmīlgrāvja Akropole. *Latvijas Arhitektūra*, 2007, Nr. 3(71), 92.–96. lpp.
31. **Barinova, V.** Olaines alķīmija – dzelzsbetona zelts. *Latvijas Arhitektūra*, 2013, Nr. 106, 44.–47. lpp.
32. **Barinova, V.** Teātra nams „Jūras vārti”. *Latvijas arhitektūra*. 2009, Nr. 85, 24.–29. lpp.
33. **Bastins, I.** Padomju cilvēkiem 1955. gadā. *Padomju Jaunatne*, 1955, Nr. 251, 3. lpp.
34. Bauskas Lauksaimniecības un Palīdzības biedrības Krājaizdevu Sabiedrības nama iesvētīšana. *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1914, Nr. 47, 1.–2. lpp.
35. Bērsmuižas lauksaimniecības biedrības „Druva” nama iesvētīšana. *Latvis*, 1923, Nr. 636, 2. lpp.
36. **Bērzkalns, V.** *Latviešu dziesmu svētku vēsture: 1864–1940*. Bruklina: Grāmatu draugs, 1965. 559 lpp.
37. Biedrību darbība. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1915, Nr. 96, 6. lpp.
38. Biedrību dzīve. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1909, Nr. 4, 3. lpp.
39. Biedrību dzīve. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 198, 2. lpp.
40. **Birkerts, G.** Okupācijas muzejs. *Latvijas Arhitektūra*, 2007, Nr. 4(72), 74.–75. lpp.
41. „Blāzmā” – platekrāns. *Dzimtenes Balss*, 1964, Nr. 84, 8. lpp.
42. **Brance, J.** Teātra sākumi Ventspilī. *Ventspils 700*. Toronto: Ventspils 700 gadu jubilejas atzīmēšanas iniciatoru grupa, 1990. 69.–70. lpp.

43. **Brille, J.** *Zemgales galvas pilsēta Jelgava*. Jelgava: H. Allunana grāmatu spiestuve, 1928. 64 lpp.
44. **Broce, J. K.** *Zīmējumi un apraksti*. 1. sējums. Rīgas skati, ļaudis, ēkas (Red. Zeids, T.). Rīga: Zinātne, 1992. 455 lpp.
45. **Broce, J. K.** *Zīmējumi un apraksti*. 2. sējums. Rīgas priekšpilsētas un tuvākā apkārtnē (red. Zeids, T.). Rīga: Zinātne, 1996. 590 lpp.
46. Būvniecības atjaunošana. *Nedēļa*, 1923, Nr. 30, 12. lpp.
47. Būvniecības stils. *Laukstrādnieks*, 1923, Nr. 32, 3. lpp.
48. **Celmiņš, A.** *Kuldīga*. Rīga: Liesma, 1980. 52. lpp.
49. **Celms, M.** *Rīga Rokasgrāmata ekskursantiem*. Rīga: Valstspapīru spiestuve, 1926. 120. lpp.
50. **Čaupale, R.** *Art Deco estētikas evolūcija Latvijas arhitektūrā starpkaru periodā Polijas, Čehoslovākijas un citu zemju kontekstā*. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: RTU, 2010. 45 lpp.
51. **Čaupale, R.** Jautājumā par *Art Deco* Latvijas arhitektūrā. *Mākslas teorija un vēsture*, 2006, Nr. 5, 59.–61. lpp.
52. Daugavpils cels Vienības namu. *Latvijas Kareivis*, 1936, Nr. 98, 1. lpp.
53. **Dāvidsone, I.** *Rīgas dārzi un parki*. Rīga: Liesma, 1988. 159 lpp.
54. Die Architektonischen Wettbewerbe 1911. *Bildende Kunst in den Ostseeprovinzen*. Riga: Architektenverein uz Riga, 1911. 71.–86. s.
55. Divās dienās – 27.000 apmeklētāju. *Jaunākās ziņas*, 1937, 30. augusts, 3. lpp.
56. Diženi 30. augusta svētki Tukumā. *Latviešu Avīzes*, 1902, Nr. 72, 1. lpp.
57. **Dombrovskis, A.** *Latvju māksla*. Leipciga: K. G. Reders, b.g. 246 lpp.
58. **Driba, Dz., Zakamenijs, O.** Kultūras nami, klubi un kinoteātri. *Laikmetīgā arhitektūra Padomju Latvijā*. Rīga: Liesma, 1966. 37.–41. lpp.
59. **Dripe, J.** *Latvijas Arhitektūra 1991/2011*. Rīga: Jumava, b.g. 317 lpp.
60. **Dripe, J.** Operas piebūve – ilgi gaidītā un reāli iegūtā. *Latvijas arhitektūra*. 2002, Nr. 2(40), 32.–37. lpp.
61. Dziesmu svētku estrāde. *Atpūta*, 1938, Nr. 711, 17. lpp.
62. *Dziesmu svētku estrāde Rīgā, Mežaparkā. Projekti*. Rīga: Rīgas pilsētas arhitekta birojs, 2008. 50 lpp.
63. **Elpers, A.** Ko rāda amatniecības izstāde Berlīnē. *Jaunākās ziņas*, 1938, 30. maijs, 9. lpp.

64. **Elsiņš, G.** Biedrības. *Ventspils 700*. Toronto: Ventspils 700 gadu jubilejas atzīmēšanas iniciatoru grupa, 1990. 71.–73. lpp.
65. **Fēderns, K.** *Mākslas izpratne – Estētikas problēma*. Rīga: A. Gulbis, 1938. 73. lpp.
66. **Forster, K. W.** Concert halls. *Metamorph 9. International Architecture Exhibition Trajectories*. Venezia: Fondazione La Biennale di Venezia, 2004. 32.–79. pp.
67. **G., A.** Stikla atslēgas un maize no koka. *Rīts*, 1937, 17. augusts, 5. lpp.
68. **Gertmanis, J.** Latvijas Nacionālā opera. *Latvijas arhitektūra*, 2012, Nr. 100, 124. lpp.
69. **Gombrich, E. H.** *Mākslas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 688 lpp.
70. **Greber J., Martin, H.** *Exposition 1937: Sections Entrageres*. Paris: Editions Art et architecture, 1937. 74 L.
71. **Grosbergs, O.** August Dombrowsky, ein lettischer Volksmann. *Rigasche Rundschau*, 1927, Nr. 258.
72. **Grosmane, E.** Piemirsts fenomens Latvijas kultūras vēsturē: Kurzemes provinces muzejs. *Pilsēta: Laikmets: Vide. Materiāli Latvijas mākslas vēsturei*. Rīga: Neputns, 2007. 95.–107. lpp. ISBN 978-9984-807-11-9
73. **Hausmanis, V.** *Latviešu drāma 20. gadsimta otrā puse*. Rīga: Zinātne, 2006. 517 lpp.
74. **Hausmanis, V.** *Latviešu drāmas sākotne*. Rīga: Zinātne, 2009. 318 lpp.
75. **Holcmane, V.** „Lielais dzintars” Liepājā. *Latvijas arhitektūra*. 2003, Nr. 6(50), 76.–77. lpp.
76. **Holcmanis, A.** Nacionālais teātris. *Latvijas arhitektūra*. 2004, Nr. 4(54), 42.–49. lpp.
77. **Hovards, Dž.** Stils un pasūtītājs. *Jugendstils laiks un telpa*. Rīga: Jumava, 1999. 25.–40. lpp.
78. Humora teātris. *Balss*, 1907, Nr. 114, 3. lpp.
79. Iekšzemes ziņas. *Tēvija*, 1912, Nr. 141, 2. lpp.
80. **Ikoņņikovs, A.** Kādiem jāklūst laukiem. *ACD*. [Lauku ciematij]. Rīga: Avots, 1986, 15.–17. lpp.
81. Iz Rīgas statistikas. *Tēvija*, 1911, Nr. 28, 2. lpp.
82. **Janelis, M. I.** *Latvijas muižu dārzi un parki*. Jelgava: Neputns, 2010. 303 lpp.
83. Jaunais Jelgavas Latviešu biedrības nams. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, Nr. 24, 3. lpp.
84. Jaunas ēkas Jelgavniekiem. *Cīņa*, 1961, Nr. 116, 2. lpp.
85. Jauns kinematogrāfs „Renesanse”. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1912, Nr. 188, 4. lpp.

86. Jauns kinoteātris pie Juglas. *Padomju Jaunatne*, 1965, Nr. 85, 5. lpp.
87. Jauns sabiedriskās darba rosmes apliecinājums Rūjienā. *Rūjienas Vēstnesis*, 1936, Nr. 246, 2. lpp.
88. **Jaunzems, J. I. M.** *Pieminekļu valdes Brīvdabas muzejs*. Rīga, I. M. Pieminekļu valde, 1936. 72 lpp.
89. Jelgavas Latviešu biedrības nama būve. *Latviešu avīzes*, 1908, Nr. 24, 2. lpp.
90. Jelgavas Latviešu biedrības nama iesvētīšana. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, Nr. 25, 1. lpp.
91. Jelgavas Latviešu biedrības nama iesvētīšana. *Jūrnieks*, 1910, Nr. 6, 2. lpp.
92. **Jēgers, V.** Sarkaņu pagasts. *Madonas apriņķis dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1937. 88.–91. lpp.
93. **Jumiķis, A.** *Atjaunotās Latvijas celtniecības pārskats*. Rīga: Finanšu ministrijas izdevniecība „Economists”, 1939. 55 lpp.
94. **Juškēvičs, J.** *Kurzemes hercogi un viņu laikmets*. Rīga: A/s Valters un Rapa, 1931. 671 lpp.
95. Jūrmala cels lielu viesnīcu, saldētavu un koncertestrādi. *Rīts*, 1937, 27. augusts. 4. lpp.
96. **Kaijgars, V.** *Talsu novads*. Rīga: Talsu un Tukuma studentu biedrība, 1936. 679.–742. lpp.
97. **Kampe, P.** *Aleksandrs Vanags 1873–1919 kā cilvēks un kā celtnieks*. Rīga: J. Pētersons un biedri, 1929. 19 lpp.
98. **Kampe, P.** *Architekts Jānis Fridrihs Baumanis 1834 – 1891. Viņa dzīve un viņa mūža darbs*. Rīga: b.i., 1927. 18 lpp.
99. **Kampe, P.** Bijušais Ķeizara dārzs, tagad Viestura dārzs. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1928, Nr. 5, 508.–522. lpp.
100. **Kampe, P.** Īss pārskats par profesora Dr.arch.h.c. Eižena Laubes būvniecības darbību līdz pasaules kara sākumam. *Latvijas Arhitektūra*, 1940, Nr. 4, 107. lpp.
101. **Kampe, P.** *Melngalvju nams Rīgā*. Rīga: A. Gulbja grāmatu spiestuve, 1936. 5 lpp.
102. **Kampe, P.** Rīgas dzīvojamo ēku iekštelpu arhitektoniskais veidojums. *Latvijas Arhitektūra*, 1939, Nr. 8, 243.–256. lpp.
103. Kandavas Sadraudzīgās biedrības 35 gadi. *Talsu balss*, 1938, 3. lpp.
104. **Kaudzīte, M.** *Latvijas novadi I. Vecpiebalga*. Rīga: Valstspapīru spiestuve, b.g. 112 lpp.
105. Kāds vārds par V vispārīgiem Latvju dziesmu svētkiem. *Dzimtene*, 1910, 19. maijs, 1. lpp.

106. Kā izbūvējams latviešu biedrības nams, lai tas apmierinātu Ventspils sabiedriskās dzīves vajadzības. *Ventas Balss*, 1938, 19. marts.
107. **Kāvere, A.** *Rīgas dārzu arhitekts Georgs Kūfalts*. Rīga: Jumava, 2007. 195 lpp.
108. Kinematogrāfi. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 157, 3. lpp.
109. Kinematogrāfu skaits Rīgā. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 255, 2. lpp.
110. Kino „Jugla”. *Padomju Jaunatne*, 1965, Nr. 104, 2. lpp.
111. Kinoteātris pilsētām un ciematiem. *Literatūra un Māksla*, 1960, Nr. 49, 1. lpp.
112. **K., K.** Lielā Zemgales izstādes izbūve tuvojas noslēgumam. *Jaunākās ziņas*, 1937, 25. augusts, 3. lpp.
113. **Klaustiņš, G.** VI. latvju vispārējie dziesmu un mūzikas svētki un viņu organizācija. *VI. latvju vispārējie dziesmu un mūzikas svētki*. Rīga: VI. Latvju dziesmu un mūzikas svētku preses un propagandas sekcija, 1926. 51.–61. lpp.
114. Ko rāda Latvijas ražojumu izstāde. *Latvijas Kareivis*, 1932, 11. septembris, 1. lpp.
115. Ko redzēsīm Rīgas 7. izstādē. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, 1928, 27. jūlijs, 1. lpp.
116. **Kraștiņš, A.** Vēl viens platekrāna kinoteātris. *Cīņa*, 1960, Nr. 182, 4. lpp.
117. **Kraștiņš, J.** Die lettischen Vereinshäuser und das Kulturhaus "Ziemeļblāzma" in Riga. *Heimstätten der Nation : Ostmitteleuropäische Vereins- und Gesellschaftshäuser im transnationalen Vergleich* [Peter Haslinger, Heidi Hein-Kircher und Rudolf Jaworski, Hrsgb.]. Marburg: Herder Institut, 2013 (Tagungen zur Ostmitteleuropaforschung 32), S. 215-236.
118. **Kraștiņš, J.** Changing Ideals of Modernity: Brīvības iela in Riga. *Scientific Journal of Riga Technical University: Architecture and Urban Planning*, Series 10. Rīga: RTU, 2010. Vol. 4, p. 30–36.
119. **Kraștiņš, J.** *Eklektisms Rīgas arhitektūrā*. Rīga: Zinātne, 1988. 279 lpp.
120. **Kraștiņš, J.** Jauna ēka senā tērpā. *Māksla Plus*, 2010, Nr.5, 22.–26. lpp.
121. **Kraștiņš, J.** *Jugendstils Rīgas arhitektūrā*. Rīga: Zinātne, 1980. 34.–35. lpp.
122. **Kraștiņš, J.** *Latvijas Republikas būvmāksla*. Rīga: Zinātne, 1992. 236 lpp.
123. **Kraștiņš, J.** Latvijas un Rīgas arhitektūra latviskā kultūrskatījumā. *Latvieši un Latvija. 4. sējums. Latvijas kultūra*,

- izglītība, zinātne* [galvenais redaktors Jānis Stradiņš]. Rīga: Zinātņu akadēmija, 2013, 562. lpp.
124. **Krastiņš, J.** Latvijas Zinātņu akadēmijas ēka pasaules arhitektūras kontekstā. *RTU zinātniskie raksti*. 10. sēr., Arhitektūra. 3. sēj., 2009. 67.-76. lpp.
 125. **Krastiņš, J., Lejnietis, J., Redberga, Z.** *Modernās kustības celtni un vietu dokumentēšanas un restaurācijas DoCoMoMo Latvijas darba grupa – Nacional Register Latvia*. Rīga: Latvijas Arhitektūras muzejs, 1998. 68 lpp.
 126. **Krastiņš, J.** Riga's 700th anniversary Jubilee Exhibition of 1901. *Art Nouveau in progress = Art nouveau en projet*. Proceedings of the colloquium Wien – 24 & 25 /10 / 2002. Bruxelles: Réseau art Nouveau Network, 2004, p.19–22.
 127. **Krastiņš, J.** *Rīgas arhitektūras meistari*. Rīga: Jumava, 2002. 360 lpp.
 128. **Krastiņš, J.** *Rīgas arhitektūras stili*. Rīga: Jumava, 2005. 240 lpp.
 129. **Krastiņš, J.** *Rīgas pilsētas arhitekts Reinholds Šmēlings*. Rīga: Rīgas pilsētas Arhitekta birojs, 2011. 128 lpp.
 130. **Krastiņš, J.** *Rīgas pilsētas arhitekts Reinholds Šmēlings 1840–1917*. Rīga: Rīgas pilsētas arhitekta birojs, 2010. 31 lpp.
 131. **Krastiņš, J., Strautmanis, I., Dripe, J.** *Latvijas arhitektūra no senatnes līdz mūsdienām*. Rīga: Baltika, 1992. 312 lpp.
 132. **Krastiņš, J., Strautmanis, I.** *Lielais Rīgas arhitektūras ceļvedis*. Rīga: Puse, b.g. 374 lpp.
 133. **Krastiņš, J.** The Museum of the Occupation of Latvia 1941–1991. *The Challenge of Change: Denmark. Estonia. Faroe Islands. Finland. Greenland. Iceland. Latvia. Lithuania. Norway. Sweden*: DOCOMOMO. Publ. by the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture in cooperation with Chalmers University of Technology and Museum of Finnish Architecture, [b.v.], 2008, p. 64–67. ISBN 978-87-7830-199-4.
 134. **Krastiņš, J., Tipāne, A., Urme, M.** *Vecrīgas jūgendstils*. Rīga: Rīgas Jūgendstila centrs, b.g. 24 lpp.
 135. **Krastiņš, J., Treigūts, O., Upmanis, E.** RPI Arhitektūras nodaļa (1869–1918). *Latvijas arhitektūras meistari*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 3.–13. lpp.
 136. **Krastiņš, J.** Vilhelms Neimanis un muzeja arhitektūra. *Valsts Mākslas muzejs*. Rīga: Jumava, b.g., 17.–30. lpp. ISBN 9984-05-981-2
 137. **Krauklis, O.** Panorāmas kinoteātris Rīgai. *Māksla*, 1959, Nr. 2, 20.–22. lpp.

138. **Kreituse, I.** *Pagājušo gadu Latvija*. Rīga: Zvaigzne ABC, b.g. 134.–153. lpp.
139. **Krēgere, D.** Krievu drāma. *Latvijas arhitektūra*. 2010, Nr. 92, 28.–32. lpp.
140. **Krīgens, J.** 9. Madonas aizsargu pulks kultūras gaitās. *Madonas apriņķis dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1937. 36.–37. lpp.
141. **Kroders, R., Muncis, J., Vecozols, J.** *Teātra vēsture*. Rīga: Grāmatu draugs, b.g. 417 lpp.
142. **Krolls, O.** *Vadonis pa Jaunjelgavu*. Rīga: Latvijas Kultūras Veicināšanas biedrība, 1926. 13. lpp.
143. Krustām šķērsām pa Raunu. *Cēsu Vēstis*, 1933, Nr. 8, 3. lpp.
144. Kuldīgas sadraudzīgās biedrības nams. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1909, Nr. 206, 2. lpp.
145. **Kundziņš, K.** *Latviešu teātra vēsture*. No pirmsākumiem līdz 19. gs. beigām. 1. sējums. Rīga: Liesma, 1968. 398. lpp.
146. **Kundziņš, K.** *Latviešu teātra vēsture*. No 20. gs. sākuma līdz 1940. gadam. 2. sējums. Rīga: Liesma, 1972. 441. lpp.
147. **Kundziņš, P.** Arhitekta šefredaktors un LAB biedrs, prof. dr. arch. Pauls Kundziņš 90 gadnieks. *Arhitekts*, 1978, Nr. 17/18, 40.–41. lpp.
148. **Kuphaldt, G.** Die öffentlichen Gärten. *Riga und Seine Bauten*. Riga: Kerkowius, 1903. 305.–319. S.
149. **Kuplis, J.** Septiņtie latvju vispārējie dziesmu svētki. *VI. latvju vispārējo dziesmu svētku albums*. (Red. Brusubārda, E.). Rīga: Argus, 1931. 39.–40. lpp.
150. Kur valdīs karaliene gaisma – atklāta Parīzes izstāde. *Rīts*, 1937, 25. maijs, 1. lpp.
151. Kurzeme. *Sadzīve*, 1912, Nr. 6, 2. lpp.
152. **Kūle, M., Kūlis, R.** *Filosofija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996. 656 lpp.
153. **Ķaune, N.** *Vecā Jelgava*. Rīga: Valters un Rapa, 1939. 109 lpp.
154. *Laikmetīgā arhitektūra Padomju Latvijā*. (Red. Liepiņš, J., Sproģe, V.). Rīga: Liesma, 1966. 91 lpp.
155. **Lancmanis, I.** *Bertschy: Arhitekta Paula Maksa Berči un viņa dēlu devums Liepājai*. Jelgava: Valters un Rapa, 2011. 303 lpp.
156. **Lancmanis, I.** Klasicisms Jelgavas arhitektūrā. *Senā Jelgava*. Jelgava: Neputns, 2010. 216.–233. lpp.
157. **Lancmanis, I.** *Liepāja no baroka līdz klasicismam*. Rīga: Zinātne, 1983. 215 lpp.

158. **Lapiņš, A.** Brāmsa simfonija Vērmanes dārzā. *Rīts*, 1939, Nr.207, 6.lpp.
159. *Latgales dziesmu svētki 1940. gada 15., 16. jūnijā Daugavpilī.* Daugavpils: Daugavpils Latviešu biedrība, 1940. 75 lpp.
160. Latvija piedalās starptautiskās izstādēs. *Brīvā Zeme*, 1936, 5. augusts, 3. lpp.
161. **Latvijas Arhitektu biedrība.** *Arhitektūras izstāde.* Rīga: Grāmatrūpnieks, 1934. 40 lpp.
162. Latvijas paviljons Briselē būs četru stāvu mājas augstumā. *Rīts*, 1935, 31. janvāris, 5. lpp.
163. Latvija starptautiskās izstādēs. *Rīts*, 1935, 4. aprīlis, 8. lpp.
164. Latviskās apziņas izpausme. *Mūsu Īpašums*, 1939, Nr. 17, 1.–4. lpp.
165. *Latvju raksti: Tautas māksla uzvalkos, audumos, būvēs, podniecībā u.t.t. pēc materiāliem valsts un privātos krājumos. 1.–3. sēj.* Rīga: Valstspapīru spiestuve, 1924–1931.
166. **Laube, E.** Arhitektūras gars atjaunotā Latvijā. *Latvijas Arhitektūra*, 1939, Nr. 4/5, 111.–113. lpp.
167. **Laube, E.** Latvijas arhitektūras ceļš 20 gados. *Latvijas Arhitektūra*, 1938, Nr. 4/5, 137.–138. lpp.
168. **Laube, E.** Prof. Dr. arch. P.Kundziņš kā zinātnieks un senlatviskās arhitektūras pētnieks. *Latvijas Arhitektūra*, 1938, Nr. 6, 203.–204. lpp.
169. **Lautenbahs, J.** *Latviešu otrie vispārīgie dziedāšanas svētki Rīgā no 17. līdz 20. jūnijam 1880. g.* Jelgava, Zīslaks, 1880. 102 lpp.
170. **Lautenbahs, J.** *Latviešu trešie vispārīgie dziedāšanas svētki Rīgā no 18. līdz 21.jūnijam 1888. g.* Rīga: Rigaer Tageblatt, 1888. 109 lpp.
171. **Lāce, D.** *Pirmais Rīgas pilsētas arhitekts Johans Daniels Felsko (1813–1902).* Rīga: Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts, 2012. 383 lpp.
172. **Lāce, I.** Latvija EXPO Šanhajā. *Latvijas Arhitektūra*, 2010/2011, Nr. 92, 36.–40. lpp.
173. **Legzdiņš, R.** Kolchoznieku nams – Zinātņu akadēmija. *Arhitekts*, 1968, Nr. 14, 15.–20. lpp.
174. **Legzdiņš, R.** Okupētā Latvija. *Arhitekts*, 1962, Nr. 1, 26. lpp.
175. **Lejniņš, J.** Atrast savu skrējiena ritmu. *Padomju Jaunatne*, 1981, Nr. 52, 4. lpp.
176. **Lejniņš, J.** Dzintaru koncertzāle. *Latvijas Arhitektūra*, 2004, Nr. 4(54), 50.–53. lpp.
177. **Lejniņš, J.** Jaunais un vecais – Koncertzāle Lielajā ģildē. *Latvijas Arhitektūra*, 2011, Nr. 98, 30.–33. lpp.

178. **Lejnieks, J.** Kas Rīgā „rullē”? *Latvijas Arhitektūra*, 2006, Nr. 5 (67), 6.–7. lpp.
179. **Lejnieks, J.** Ko darīt? *Latvijas Arhitektūra*, 2009, Nr. 82, 4.–5. lpp.
180. **Lejnieks, J.** *Marta Staņa. Vienkārši, ar vērienu.* Jelgava: Rīgas pilsētas arhitekta birojs, Neputns, 2012. 119 lpp.
181. **Lejnieks, J.** Muzejs Salacgrīvā. *Latvijas Arhitektūra*, 2005, Nr. 6(62), 83. lpp.
182. **Lejnieks, J.** Patiesa forma, tīrs stils: Modris Ģelzis – arhitekts. Rīga: Neputns, 2011. 286 lpp.
183. **Lejnieks, J.** Process. *Latvijas arhitektūra*. 2004, Nr. 6(56), 4.–5. lpp.
184. **Lejnieks, J.** *Rīgas arhitektūra*. Rīga: Avots, 1989. 255 lpp.
185. **Lejnieks, J.** Saieta nams 300 gadus vēlāk. *Latvijas arhitektūra*, 2011, Nr. 95, 14.–18. lpp.
186. **Lejnieks, J.** Starpbrīdis turpinās. Postmodernisms Latvijā. *Latvijas arhitektūra*, 2007, Nr. 3(71), 8.–14. lpp.
187. **Lejnieks, J.** Valmieras drāmas teātris. *Laikmetīgā arhitektūra Latvijā*. Jelgava, Al Seco, 2013. 35.–37. lpp.
188. Lielo svētku estrādes mets. *Rīts*, 1936, Nr. 192, 8. lpp.
189. Liepāja. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1913, Nr.294, 1. lpp.
190. Liepājas Latviešu biedrība ceļ jaunu biedrības namu. *Latvis*, 1934, Nr. 3823, 5. lpp.
191. Liepājas izstāde – izcilus notikums. *Rīts*, 1937, 17. augusts, 1. lpp.
192. Limbaži. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1912, Nr. 196, 2. lpp.
193. **Liventāls, T., Sadovskis, V.** *Rīga kā Latvijas galvaspilsēta*. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932. 842 lpp.
194. **Longman.** *Dictionary of Contemporary English*. -: Longman Corpus Network, 2000. 1668 P.
195. **Lūse, M.** Kritērijus meklējot. *Arhitektūra un dizains*. Rīga: Avots, 1985, 29.–36. lpp.
196. **Lūsis, J.** Dziesmu svētku celtniecība. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1934, 1. februāris, 97.–106. lpp.
197. **Martinsons, I.** Rīgas Motormuzeja ritošā daļa. *Latvijas Arhitektūra*, 2012, Nr. 101, 38.–39. lpp.
198. **Mauriņš, O.** Pilsētā otrs kinoteātris. *Viesis*, 1968, Nr. 2, 33. lpp.
199. *Materiāli par Latvijas būvniecību. I.–V. sēj.* Rīga: Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultāte, 1925–1932.
200. Māksla. Lielais Vērmaņa dārzs. *Latvijas Kareivis*, 1937, Nr.184, 4.lpp.

201. **Melnalksnis, A.** *Limbažu Saviesīgā biedrība 50*. Limbaži: Limbažu Saviesīgā biedrība, 1934. 103 lpp.
202. **Melngailis, E.** *I Dziesmusvētku 60 gadu atceres Dziesmusvētku vadonis*. Liepāja: Liepājas burtnieks, 1933. 160 lpp.
203. **Möller, W., Thöner, W., Schöbe, L.** *Bauhaus Objekte*. Berlin: Jovis, 2004. 31 S.
204. **Mukāns, A., Hiršs, J.** No būdas līdz pilij. *Zvaigzne*, 1988, Nr. 19, 21. lpp.
205. Nāk nākdami Dziesmu svētki. *Literatūra un Māksla*, 1955, 10. jūlijs, 4. lpp.
206. **Neilands, F. A.** Vilhelms Neimanis. Arhitekts vai mākslas vēsturnieks? *Latvijas Arhitektūra*, 2005, Nr. 4(60), 76.–79. lpp.
207. **Neumann, W.** Das museum der bildenden Künste. *Riga und seine Bauten*. Riga, Rigaer Tageblatt, 1903. 237.–239. s.
208. **Neumann, W.** *Riga und Reval*. Leipzig: E. A. Seemann, 1908. 165 S.
209. No Doles. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1909, Nr. 206, 1. lpp.
210. No Jelgavas. *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1909, Nr. 25, 2. lpp.
211. No Jelgavas. *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1910, Nr. 74, 2–3. lpp
212. No Kurzemes. *Balss*, 1891, Nr. 21, 7. lpp.
213. No Plāteres. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 163, 1.–2. lpp.
214. Nosacījumi par kinematogrāfu atvēršanu. *Sadzīve*, 1911, Nr. 44, 2. lpp.
215. No Talsiem. *Sadzīve*, 1911, Nr. 102, 2. lpp.
216. Notizen. *Rigasche Stadtblätter*, 1904, 14. October, 4. s.
217. **Novadniece, I.** *Jūlijs Madernieks*. Rīga: Zinātne, 1982. 173 lpp.
218. No Vecmīlgrāvja. *Jūrnieks*, 1910, Nr. 14, 4. lpp.
219. No Vidzemes. *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1909, Nr. 35, 2. lpp.
220. No Vidzemes. *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1914, Nr. 15, 2. lpp.
221. **Ļesterova, A., Guseva, M.** Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs. Rīga: Liesma, 1974. b.nr.
222. Otra strādnieku pils atklāta. *Sociāldemokrāts*, 1932, Nr. 48, 3. lpp.
223. Pa Augšzemgali. *Latvija*, 1929, Nr. 32, 2. lpp.
224. Pacēlās Vienības nams Daugavpilī. *Rīts*, 1936, Nr. 345, 1. lpp.
225. Pamatakmeni jaunajam teātrim. *Latvijas Vēstnesis*, 1925, Nr. 149, 3. lpp.
226. **Peņģerots, V.** Latviešu dziesmu svētku celtnes. *Latvijas arhitektūra*, 1938, Nr. 1, 4.–11. lpp.
227. **Peņģerots, V.** *Vadonis VI. Latvju vispārējiem dziesmu un mūzikas svētkiem 1926. gada 19–20–21. jūnijā*. Rīga: VI

- Latvju dziesmu un mūzikas svētku rīcības komiteja, 1926. 128 lpp.
228. **Pērkone, I.** *Kino Latvijā 1920–1940*. Rīga: Zinātne, 2008. 254 lpp.
229. **Pētersons, J.** Kinoteātris „Lāčplēsis” modernā tērpā. *Literatūra un māksla*, 1961, Nr. 2, 3. lpp.
230. *Pieminekļu valdes Brīvdabas muzejs*. Rīga: I. M. Pieminēkļu valde, 1938. 136 lpp.
231. Pilsētu pašvaldības reformas priekšvakarā. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1909, Nr. 264, 2.–3. lpp.
232. Plāteres jaunais biedrības nams. *Nedēļa*, 1923, Nr. 22, 10. lpp.
233. Pretīm jauniem sasniegumiem: Zemkopības ministrs J. Birznieks atklāj Ventspils izstādi. *Ventas Balss*, 1936, 18. augusts, 1. lpp.
234. **Priedniece, L.** Dzimtene pionieriem. *Cīņa*, 1962, Nr. 116, 4. lpp.
235. **Purvītis, V.** Rīgas Pilsētas mākslas muzejs. *Rīga kā Latvijas galvaspilsēta*. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932. 697.–700. lpp.
236. **Rasa, I.** *Latviešu sabiedrības kultūraktivitātes (1800–1991)*. Rīga: Raka, 2008. 32.–50. lpp.
237. **Ratas, P.** EXPO – rotaļu laukums arhitektiem. *Latvijas Arhitektūra*, 2010/2011, Nr. 92, 42.–45. lpp.
238. Raunas zemkopības biedrība. *Balss Zemkopības pielikumam*, 1901, Nr. 9. 3.–4. lpp.
239. **Reklaite, J., Leitanaite, R.** *Vilnius 1900–2012*. Vilnius, Architektūros fondas, 2011. 303 lpp.
240. **Reinberg, A.** Theater. *Riga un Seine Bauten*. Riga: Kerkowius, 1903. 270.–281. s.
241. *Riga und Seine Bauten*. Riga: Kerkowius, 1903. 458 S.
242. **Rinks, M.** Bezalkohola biedrība „Ziemeļblāzma”. *Jaunā Balss*, 1934, Nr. 1, 4.–6. lpp.
243. *Rīga 1860–1917*. Rīga: Zinātne, 1978. 494 lpp.
244. Rīgas arhitekti stāsta. *Dzimtenes Balss*, 1965, Nr. 4, 4. lpp.
245. Rīgas Latviešu biedrības jaunā nama iesvētīšana. *Jaunās Latviešu Avīzes*, 1910, Nr. 104, 1. lpp.
246. Rīgas Latviešu biedrības jaunā nama iesvētīšana. *Latviešu Avīzes*, 1910, Nr. 102, 1. lpp.
247. Rīgā būs panorāmas kinoteātris. *Dzimtenes Balss*, 1959, Nr. 49, 4. lpp.
248. Rīgas elektriskie teātri un viņu apmeklētāji. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 263, 5. lpp.

249. *Rīgas Latviešu biedrība savā 25 gadu darbā un gaitā*. Jelgava: Draviņa-Dravnieka drukātava, 1893. 188 lpp.
250. **Roze, A.** Intervija ar Māru un Uģi Sēnbergiem. *Latvijas Arhitektu biedrība. Kopraksts*, 1989, Nr. 57, 10.–14. lpp.
251. **Rubenis, A.** *Latvijas skola laikmetu griežos, 1917–1941*. Rīga: Autora izdevums, 1992. 423 lpp.
252. **Rubenis, A.** *19. gadsimta kultūra Eiropā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 591 lpp.
253. **Rukmane-Poča, I., Krastiņš, J.** The Tendencies of Formal Expression of 21st Century Architecture. *Rīgas Tehniskās universitātes zinātniskie raksti: 10. sērija. Arhitektūra un pilsētplānošana*. Rīga: RTU, 2010, 4. sējums. 50–56. p.
254. **Rudovska, M.** *Latvijas Zinātņu akadēmijas ēka*. Rīga, Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts, 2009. 22 lpp.
255. **Rudovska, M.** Staļina laika sabiedrisko ēku arhitektūra LPSR – 20. gs. 40.–50. gadi. *Mākslas Vēsture un Teorija*, 2010, Nr. 13, 19.–34. lpp.
256. **Rutku Tēvs.** No sena cietokšņa līdz dārzu pilsētai. *Latvijas kareivis*, 1940, 5. jūnijs, 4. lpp.
257. **Scherwinsky, M.** *Rigaer Jubiläums – Ausstellung 1901 in Bild und Wort*. Riga, Jonck & Poliewsky, 1902. 267 S.
258. **Schwartz, M.** *Gunnar Birkerts: Metaphoric Modernist*. Axel Menges, 2009. 320. pp. ISBN-13: 978-393668126
259. Silis, Zabers & Klava challenge the traditional image of a theatre in their design of a concert hall in Riga (LV). *A10 New European Architecture*, Nr. 14, p. 1.
260. **Skalberga, M.** „Palladium” jaunā seja. *Literatūra un Māksla*, 1965, Nr. 1, 4. lpp.
261. Skati Raunas senatnē. *Cēsu Vēstis*, 1933, Nr. 7, 2. lpp.
262. Skats uz pasaules izstādi Parīzē. *Kurzemes vārds*, 1937, 15. maijs, 7. lpp.
263. **Skujin, F.** Riga Kino Splendid. *Jahrbuch der Bildenden Kunst. VIII. Jahrgang*. Riga: Architekten-verein uz Riga, 1926. 92. S.
264. **Skruzītis, M.** *Vadonis pa Rīgu Latviešu III. vispārīgajos dziedāšanas svētkos*. Rīga: Rigaer Tageblatt, 1888. 48 lpp.
265. Smiltenes – Palsmanes – Aumeistaru – Gaujenes Lauksaimniecības biedrība. *Kopdarbība*, 6. oktobris, 1923, 1.–4. lpp.
266. **Sniedze, E.** *Latvijas Nacionālais teātris*. Rīga: Jumava, 2004. 230 lpp.
267. **Spārītis, O., Krastiņš, J.** *Rīgas arhitektūras astoņi gadsimti Eiropas kultūras spogulī*. Rīga: Nacionālais apgāds, 2005. 179 lpp.

268. **Staris, A.** *Skolas un izglītība Rīgā no sendienām līdz 1944. gadam*. Rīga: Lielvārds, 2000. 208 lpp.
269. Stilistiskākā jaunbūve Rīgā. *Nedēļa*, 1924, Nr. 39, 17.–19. lpp.
270. **Stūls, A.** Rīgas izstāde. *Ekonomists*, 1921, 1. septembris, 1. lpp.
271. **Sudmalis, J.** Liepāja tagad. *Liepājas 300 gadu jubilejas piemiņai 1625–1925*. Rīga: Liepājas pilsētas valde, 1925. 119.–128. lpp.
272. **Šķilters, G.** Augusts Dombrovskis. *Ilustrēts Žurnāls*, 1924, Nr. 30, 639–643. lpp.
273. **Šmite, E.** Māksla ienāk Rīgas pilsoņu dzīvē: 18. gs. beigas – 20. gs. sākums. *Valsts Mākslas muzejs*. Rīga, Jumava, b.g. 31.–46. lpp. ISBN 9984-05-981-2
274. **Šnipke, G.** Liepājas teātra Mazā zāle. *Latvijas arhitektūra*. 2003, Nr. 4(48), 100.–101. lpp.
275. **Šnore, R., Riekstiņš, H.** *Latviešu dziesmu svētku izstāde*. Rīga: Galvas pilsētas Rīgas valde, 1938. 46 lpp.
276. **Štrumfa, I.** Ventspils pilsētas vēstures hronika. *Ventspils muzeja raksti*. I sējums. Rīga: Ventspils muzejs, 2001. 339.–365. lpp.
277. **Stūls, N.** Baltijas valstu paviljons Parīzē. *Latvijas kareivis*, 1937, 12. septembris, 2. lpp.
278. **Stūls, N.** Latvijas paviljons Parīzes izstādē. *Latvijas kareivis*, 1937, 17. septembris, 2. lpp.
279. **Šusts, V.** Talants un laikmets. *Cīņa*, 1980, Nr. 195, 3. lpp.
280. Talsu Sadraudzīgās biedrības 50 gadi. *Talsu Balss*, 1937, Nr. 38, 2. lpp.
281. Tāds izskatīsies Daugavpils vienības nams. *Jaunākās Ziņas*, 1936, Nr. 133, 3. lpp.
282. Te skanēs zemgaliešu dziesmas. *Jaunākās Ziņas*, 1936, Nr. 146, 3. lpp.
283. **Tipainis, N. P.** *Valsts Brīvdabas muzejs: Īss vadonis*. Rīga: Latvijas PSR Ministru padomes Kultūras un izglītības iestāžu komiteja, 1950. 118 lpp.
284. **Tilmanis, O.** Prof. Dr. arch. P. Kundziņa darbs mūsu tautas celtniecības pieminekļu kopšanā. *Latvijas Arhitektūra*, 1938, Nr. 6, 205.–225. lpp.
285. **Tomsons, R.** *Pirmie vispārīgie Latviešu dziedāšanas svētki Rīgā no 26. līdz 29. jūnijam 1873. gadā*. Jelgava: Buši, 1873. 55 lpp.
286. Trijos gados. *Cīņa*, 1958, Nr. 73, 1. lpp.
287. Tukuma „Abava”. *Cīņa*, 1967, Nr. 79, 4. lpp.

288. Tukuma Viesīgās biedrības jubileja. *Latvijas Kareivis*, 1932, 2. novembris.
289. Tukums. *Tēvija*, 1912, Nr. 239, 2. lpp.
290. **Turausks, E.** Augusts Dombrovskis un Ziemeļblāzma. *Juventus*, 1935, Nr.11-12-3, 9.–12. lpp.
291. **Upesleja, J.** *Ludzas aprīņķis Dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas Lauksaimniecības kamera, 1937. 77 lpp.
292. **Weston, R.** Alvar Aalto. London: Phaidon Press Limited, 1995. 240 p.
293. Valdības rīkojumi un pavēles. *Valdības vēstnesis*, 1937, Sestdiena, 20. marts, 1. lpp.
294. *Valkas aprīņķis dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas lauksaimniecības kamera, 1937. 160 lpp.
295. **Valters, M.** Ko mācīties Parīzes izstādē. *Brīvā Zeme*, 1937, 30. oktobris, 9. lpp.
296. **V., A.** Pēc nedēļas Zemgale jūs gaida. *Brīvā Zeme*, 1937, 21. augusts, 1.–3. lpp.
297. **V., A.** Svētki var sākties – Rēzekne gaida. *Brīvā Zeme*, 1936, 5. septembris, 15. lpp.
298. Vēstule no Raunas draudzes. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1908, Nr. 117, 5. lpp.
299. **Vēgners, A.** Vēsturisks atskats. *Liepājas 300 gadu jubilejas piemiņai 1625–1925*. Rīga: Liepājas pilsētas valde, 1925. 9.–30. lpp.
300. **Vičs, A.** *Latviešu skolu vēsture. Ceturtā grāmata: Pārskriešanas laikmets no 1885.–1905. gadam*. Rīga: R.L.B. Derīgu grāmatu nodaļa, 1939. 599 lpp.
301. **Viduce-Ševele, M.** Plāteres biedrības namam „Austrums” 100. *Madlienas Vēstis*, 2011, Nr. 65 (226), 6. lpp.
302. Vienības Nams Daugavpilī. *Atpūta*, 1937, Nr. 686, 13. lpp.
303. Vienības nams Daugavpilī. *Atpūta*, 1937, Nr. 687, 21. lpp.
304. Vienības nams – Staltākā celtnē. *Latgales Vēstnesis*, 1936, Nr. 47, 2. lpp.
305. Vietējās ziņas. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1910, Nr. 302, 14. lpp.
306. Vietējās ziņas. *Liepājas Atbalss*, 1909, Nr. 72, 3. lpp.
307. **Vitands, V.** Daugavpils Vienības nams. *Latvijas Arhitektūra*, 1939, Nr. 12, 365.–375. lpp.
308. **Vītoļņš, J.** Dziesmu svētki mūsu mūzikas dzīves spogulis. *VII. latvju vispārējie Dziesmusvētki 20., 21., 22. jūnijā, Rīgā*. Red. Dakers N. Rīga: VI Latvju dziesmu svētku biedrība, 1931. 18.–26.lpp.
309. **Vītoļņš, J.** *IX latviešu dziesmusvētki*. Rīga: IX dziesmusvētku rīcības komiteja, 1938. 208 lpp.

310. **Volfarte, K.** *Rīgas Latviešu biedrība un latviešu nacionālā kustība no 1968. līdz 1905. gadam.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2009. 296. lpp.
311. **Zeidaks, A.** Pilsētas atklātie dārzi un apstādījumi. *Rīga kā Latvijas galvaspilsēta* (red. Līvontāls, T., Sadovskis, V.). Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932. 475.–484. lpp.
312. Ziemeļblāzmas Jaunā nama iesvētīšana. *Druva*, 1913, Nr. 10, 111. lpp.
313. **Zilgalvis, J.** Dažas īpatnības Latvijas muižu un Rīgas jūgendstila arhitektūrā. *Jūgendstils laiks un telpa.* Rīga: Jumava, 1999. 97.–104. lpp.
314. **Zilgalvis, J.** *Neogotika Latvijas arhitektūrā.* Rīga: Zinātne, 359 lpp.
315. **Zībārte, I.** Identitāte. *Rīga 2006–2009. Pilsēta un arhitektūra.* Rīga: Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments, 2009. 30.–65. lpp.
316. **Zībārte, I.** Ilgtspējas kultūra Dzintaros. *Latvijas Arhitektūra*, 2008, Nr. 6(80), 72.–73. lpp.
317. IV Vispārīgo Latviešu Dziesmu un Mūzikas svētku ēka Jelgavā. *Atpūta*, 1933, Nr. 450, 15.–16. lpp.
318. 3. Rīgas Starptautiskā izstāde. *Nedēļa*, 1923, Nr. 30, 13.–14. lpp.
319. 43 kinematogrāfi. *Dzimtenes Vēstnesis*, 1912, Nr. 255, 3. lpp.
320. **Хрипунов, Ю.** *Архитектура советского театра.* Москва: Стройиздат, 1986, 400 стр.
321. **Кириченко, Е.** *Русская архитектура 1830–1910-х годов.* Москва: Искусство, 1978. 399 С.
322. Современная архитектура (L'architecture d'aujourd'hui). 1964.
323. **Страутмрис, И., Бука, О., Крастиньш, Я., Асарис, Г.** *Архитектура Советской Латвии.* Москва: Стройиздат, 1987, 208 стр.
324. **Васильев, Ю.** *Классицизм в архитектуре Риги.* Рига: Издательство Академии наук Латвийской ССР, 1961. 381 стр.
325. *Всеобщая история архитектуры: II* (Б. П. Мхайлов, С. А. Кауфман, И. Л. Маца и др., редакционная коллегия). Москва: Государственное издательство литературы по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1963. 573 стр.
326. *Всесоюзная Сельскохозяйственная выставка: Павильны и сооружения.* Москва: Государственное издательство Изобразительного искусства, 1954. 152 стр.

Interneta resursi / Internet resources

327. *A Center of Culture and Language for the Nunatsiavut Government in Nain, Labrador* [tiešsaiste]. Home Innovation Design [citēts 24.08.2011.]. <http://homeinnovationdesign.com/amazing-architecture-in-labrador.html>
328. *An exhibition and assembly space in Tochigi, Japan* [tiešsaiste]. Arcitecture Page [citēts 24.08.2011.]. http://www.architecture-page.com/go/projects/chokkura-plaza__all
329. **Arhis.** *Austrumlatvijas daudzfunkcionālais reģionālais centrs Rēzeknē* [tiešsaiste]. Arhis [citēts 05.04.2013.] http://www.arhis.lv/index.php?action=product&cat_id=11&id=176
330. **Arhis.** *Rīgas Motormuzeja rekonstrukcija un CSDD klientu apkalpošanas centra piebūve Rīgā, S. Eizenšteina ielā 6* [tiešsaiste]. Arhis [citēts 05.04.2013.]. http://www.arhis.lv/index.php?action=product&cat_id=87&id=400
331. *Aussersihl Community Center* [tiešsaiste]. Arcitecture Page [citēts 24.08.2011.]. http://www.architecture-page.com/go/projects/aussersihl-community-center__all
332. *Avatakse „Endla” Teater (1911)* [tiešsaiste]. Eesti Kirilandus Museum [citēts 21.01.2014.]. http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=954&table=Events
333. *Balvu pilsētas estrāde* [tiešsaiste]. Latvijas Nacionālās bibliotēkas (turpmāk LNB) digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/15966/>
334. **Behnisch Architekten.** *Concert Hall Lielais Square* [tiešsaiste]. Behnisch Architekten [citēts 02.04.2012.]. <http://behnisch.com/projects/266>
335. *Bukaišu biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 09.04.2011.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/18425/>
336. *Cēsu Viesīgās biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 06.04.2011.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/18093/>
337. *Community Centre Herstedlund in Copenhagen* [tiešsaiste]. Dorte Mandrup Arkitekter [citēts 11.12.2011.]. <http://www.arnewde.com/architecture-design/community-centre-herstedlund-by-dorte-mandrup-arkitekter-in-denmark/>
338. *Community Centre in Avelgem* [tiešsaiste]. Architecture Buzz [citēts 11.12.2011.]. <http://www.architecture-buzz.com/community-centre-avelgem/>

339. *Community School of Music and Arts* [tiešsaiste]. Architecture Buzz [citēts 13.12.2011.]. <http://www.chi-athenaeum.org/archawards/2006/commschool.html>
340. Cultural Center and Casa de la Paz [tiešsaiste]. Umahku [citēts 14.12.2011.]. <http://www.umahku.com/architecture-concept/buildings-that-have-a-high-historical-value>
341. *Dresdesden Schauspielhaus* [tiešsaiste]. Saschen virtuell [citēts 20.12.2011.]. http://www.sachsen-virtuell.de/z_pic.php?bn=dresden-schauspielhaus-sn12_5537
342. *Dubulti. Parks, estrāde* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/object/object/607/>
343. **Dutch Governmental Building Agency.** *Passive Solar Schools* [citēts 17.09.2010.]. <http://www.sokkerwei.nl/Duurzaamheid/downloads/PSS-Work.pdf>
344. *Dundagas Sadraudzīgā biedrība „Vārpa”* [tiešsaiste]. Zudusī Latvija [citēts 04.03.2011.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/15367/>
345. **Dzelzkalns, K.** *Jelgava – Lauksaimniecības izstāde.* [tiešsaiste 20. 04. 2011]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/10953/>
346. *Džūkstes biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 09.04.2011.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/18545/>
347. *Embūtes pagasts. Joda dambis. Estrāde* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/21772/>
348. *Endla Teater* [tiešsaiste]. Endla Teater [citēts 21.01.2014.]. http://www.endla.ee/photos/1911linnulennult_large.jpg
349. *Endla Teater* [tiešsaiste]. Endla Teater [citēts 21.01.2014.]. http://www.endla.ee/photos/parnu14_large.JPG
350. *EXPO Museum's fotostream* [online 18. 04. 2011.]. <http://www.flickr.com/photos/expomuseum/page176/>
351. **Giencke, V.** *Concert Hall Liepaja* [tiešsaiste]. Giencke [citēts 18.07.2012.]. <http://www.giencke.com/index.php?page=projects&lang=en&do=current&id=186>
352. **Grīniņa I.** *Kuldīgas dārgumi. Vācu biedrības nams* [tiešsaiste]. Kurzemnieks, 2006, 18. aprīlis. [citēts 05.03.2013.]. http://old.kurzemnieks.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=18363&Itemid=20
353. **GrafX.** *Latvijas Nacionālā Teātra pārbūve* [citēts 07.09.2013.]. <http://www.grafx.lv/lat/rekonstrukcijas/>

354. *Horna dārza koncertzāle. Majori, Jūrmala* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/13610/>
355. *Horna dārza vieta. Majori, Jūrmala* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://www.zudu-silatvija.lv/objects/object/13611/>
356. *Istorija* [tiešsaiste]. Rusu Drama [citēts 20.12.2011.]. <http://www.rusudrama.lt/lt/apie-mus>
357. **Ivara Šļivkas birojs. Jūrniecības muzejs Liepājā** [tiešsaiste]. Ivara Šļivkas birojs [citēts 06.10.2012.]. <http://www.isb.lv/>
358. *Izskan ideja Laikmetīgās mākslas muzeju veidot uz pirmā dzelzceļa tilta balstiem* [tiešsaiste]. Delfi [citēts 21.06.2013.]. <http://www.delfi.lv/kultura/news/cultureenvironment/izskan-ideja-laikmetigas-makslas-muzeju-veidot-uz-pirma-dzelzcela-tilta-balstiem.d?id=43423499>
359. *Jaungulbenes Dziedāšanas biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 17.08.2011.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/226/>
360. *Jaunpiebalgas biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 25.01.2013.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/14196/>
361. **Jaunromāns un Ābele. Dzintaru koncertzāle** [tiešsaiste]. Jaunromāns un Ābele [citēts 11.10.2013.]. <http://www.jaunromansabele.lv/?p=28>
362. **Jaunromāns un Ābele. Jaunais Rīgas teātris** [tiešsaiste]. Jaunromāns un Ābele [citēts 11.10.2013.]. <http://www.jaunromansabele.lv/?p=767>
363. **Jaunromāns un Ābele. Maritim Museum in Liepaja** [tiešsaiste]. Jaunromāns un Ābele [citēts 06.10.2012.]. <http://www.jaunromansabele.lv/?p=33>
364. *Jelgava. Kurzemes Provinces muzeja Hercogu zāle* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 14.07.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/10382/>
365. *Jelgava. Pils teātris* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 15.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/2420/>
366. *Jelgavas Amatnieku biedrības dārzs ar koncertestrādi Akadēmijas ielā* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/9331/>
367. *Jelgavas kredīt biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.02.2013.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/9409/>

368. *Jelgavas Muižnieku klubs* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.02.2013.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/9337/>
369. Koncertdārza „Pūt vējiņi” Liepājā pārbūves priekšlikums [tiešsaiste]. Arhitektūras platforma „a4d” [citēts 20.04.2013.]. <http://www.a4d.lv/lv/projekti/put-vejini-konkursa-uzvaretaju-projekts/>
370. *Kuldīga Pilsētas dārza estrāde* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/13086/>
371. Kultūras centri [tiešsaiste]. Kultūras karte [citēts 04.07.2013.]. <http://www.kulturaskarte.lv/lv/kulturas-centrs>
372. *Kurzemes bruņniecības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 10.02.2013.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/10808/>
373. *Kurzemes muzejs Jelgavā* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 14.07.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/10799/>
374. **Kvasovska, V.** *Alberta Solomonska cirks Rīgā* [tiešsaiste]. Rīgas cirks [citēts 15.11.2012.]. <http://cirks.lv/index.php?pg=1>
375. *Ķemeru koncertdārzs* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/16766/>
376. *Ķemeru Kūrparks* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/14149/>
377. **Ķempe, I.** Dviņu karogi un koncertzāle [tiešsaiste]. A4D [citēts 18.07.2012.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/dvinu_karogi_un_koncertzale/
378. **Ķempe, I.** *Jaunais Liepājas koncertzāles projekta piedāvājums. 2005* [tiešsaiste]. A4D [citēts 18.07.2012.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/jaunais_liepajas_koncertzales_projekta_piedavajums/
379. **Ķempe, I.** *Liepājas koncertzāles projekta konkurss. 2003* [tiešsaiste]. A4D [citēts 18.07.2012.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/liepajas_koncertzales_projekta_konkurss/
380. **Ķempe, I.** *Miljons pie miliona Lielajam dzintaram. 2006* [tiešsaiste]. A4D [citēts 18.07.2012.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/miljons_pie_miliona_lielajam_dzintaram/
381. **Ķempe, I.** *Noslēdzies Liepājas koncertzāles projektu konkurss* [tiešsaiste]. A4D [citēts 18.07.2012.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/nosledzies_liepajas_koncertzales_projektu_konkurss/

382. **Latvijas Republikas Kultūras ministrija.** *Kultūras karte* [tiešsaiste]. Kultūras karte [citēts 09.08.2013.]. <http://kulturaskarte.lv/lv/>
383. **Latvijas Republikas Kultūras ministrija.** *Kultūras karte* [tiešsaiste]. Kultūras karte [citēts 09.08.2013.]. <http://kulturaskarte.lv/lv/muzejs>
384. **Latvijas Universitāte.** *Rīgas pilsētas vides un attīstības politikas vērtējums attiecībā pret Olborgas saistībām* [citēts 18. 10.2012.]. http://www.aalborgplus10.dk/media/br_riga_latv.pdf
385. *Le Cube Orange* [tiešsaiste]. Inhabitat [citēts 24.08.2011.]. <http://inhabitat.com/this-ginormous-orange-cube-is-an-architecture-design-showroom-in-lyon/>
386. *Liepāja. Kūrmājas estrāde* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/5211/>
387. *Liepājas koncertzāle projekta attēlu galerija* [tiešsaiste]. A4D [citēts 18.07.2012.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/liepajas_koncertzale_projekta_attelu_galerija/
388. *Liepāja. Teātris* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 15.11.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/4184/>
389. **Liepājas kino muzejs.** *Kinoteātru vēsture* [tiešsaiste]. Liepājas Kino muzejs [citēts 17.11.2012.]. www.kinoliepaja.com
390. *Limbažu parka paviljons* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 03.03.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/7718/>
391. **Loft.** *Jūrniecības muzejs Liepājā* [tiešsaiste]. Loft [citēts 06.10.2012.]. <http://www.loft-arch.lv/projekti.php?id=10&pic=7&x=4&y=6>
392. **Made arhitekti.** *Expo 2015 Milānā* [tiešsaiste]. Made arhitekti [citēts 20.12.2013.]. <http://www.made.lv/#NEWS,62>
393. *Mosque, Islamic centre and museum in Tirana, Albania* [tiešsaiste]. Dezeen [citēts 24.08.2011.]. <http://www.dezeen.com/category/all/featured-architect-bjarke-ingels/>
394. **New York Public Library Digital Gallery.** *World's Peace Jubilee* [tiešsaiste]. NYPL Digital Gallery [citēts 02.10.2013.]. http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchdetail.cfm?trg=1&strucID=658709&imageid=g90f330_046f&total=1&e=w
395. **Okupācijas muzejs.** *Nākotnes nams* [tiešsaiste]. Okupācijas muzejs [citēts 09.08.2013.]. <http://okupacijasmuzejs.lv/nakotnes-nams>

396. **OMA.** *Riga Contemporary Art Museum, Latvia, Riga, 2006* [tiešsaiste]. OMA [citēts 09.04.2011.]. <http://www.oma.eu/projects/2006/riga-contemporary-art-museum>
397. **Palast Architekts.** *Jūrnieceības muzejs Liepājā* [tiešsaiste]. Palast Architekts [citēts 06.10.2012.]. <http://pa.lv/>
398. **Processoffice.** *LNMM* [tiešsaiste]. Processoffice [citēts 25.08.2013.]. <http://www.processoffice.lt/>
399. *Publisko iepirkumu likums.* [citēts 02.09.2011.]. <http://likumi.lv/doc.php?id=133536>
400. **Riekstiņa, A.** Operas piebūves projekts izpelnās arhitektu kritiku. [tiešsaiste]. A4D [citēts 14.11.2009.]. <http://www.diena.lv/sabiedriba/riga/operas-piebuvu-projekts-izpelnas-arhitektu-kritiku-618236>
401. *Rīga. Arkādijas parka estrāde* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/27220/>
402. *Rīga. Koncerts Vērmanes dārza estrādē* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/24353/>
403. **Rīgas domes sabiedrisko attiecību nodaļa.** *Konkurss Rīgas Krievu teātra pārbūvei* [tiešsaiste]. A4D [citēts 14.11.2009.]. <http://www.a4d.lv/lv/notikumi/883>
404. *Rīga. Svētku būves* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 11.11.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/25057>
405. *Rīga. VI Vispārējie dziesmu svētki* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 04.05.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/24001/>
406. *Rīga. VI Vispārējie dziesmu svētki* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 04.05.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/24004/>
407. *Rīga. X Dziesmu svētki.* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 04.05.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/25243/>
408. *Saldus. Kalnsētas parka estrāde.* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 05.05.2012.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/1515/>
409. **SZK.** *Akustiskā koncertzāle Rīgā* [tiešsaiste]. AB.SZK [citēts 12.05.2013.]. http://www.ab.szk.lv/szk/view_image.php?pid=88&iid=0
410. *Skrīveru Tautas nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 15.06.2013.]. <http://zidevel.lndb.lv/objects/object/112/>

411. **Springer, A.** *Tellkamps „Turm” erobert die Bühne* [tiešsaiste]. Die Welt [citēts 20.12.2011.]. <http://www.welt.de/kultur/article9858535/Tellkamps-Turm-erobert-die-Buehne.html>
412. *The Lavezzorio Community Center in SOS Children's Village on the South Side of Chicago* [tiešsaiste]. Apartmenttherapy [citēts 12.05.2011.]. [/http://www.apartmenttherapy.com/chicago/inspiration/building-on-a-budget-community-center-by-studio-gang-068035](http://www.apartmenttherapy.com/chicago/inspiration/building-on-a-budget-community-center-by-studio-gang-068035)
413. *TMCC Cultural Centre in Sant'Erasmo Island* [tiešsaiste]. E-architect [citēts 12.05.2011.]. http://www.e-architect.co.uk/venice/tmcc_cultural_centre.htm
414. **Tomašūns, A.** *Užava* [tiešsaiste]. Latvija 20. gadsimts [citēts 13.02.2013.]. <http://www.latvija20gadsimts.lv/apkopojums/pilsetas-un-vietas/uzava/>
415. *Trešo dziesmu svētku celtne Rīgā* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 04.05.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/17833/>
416. *Tukuma biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 16.04.2011.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/8606/>
417. **Urpena, E.** *Paziņoti radošā ideju konkursa par Latvijas paviljonu izstādē EXPO MILANO uzvarētāji* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija [citēts 02.10.2013.]. <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?id=33519&cat=621>
418. **Weiss, J.** *Sustainable Schools* [citēts 01.10.2010.]. <http://64.233.183.104/search?q=cache:orHjS-MJ0J4J:www.cefpi.org/pdf/issue11.pdf+McKinney+school+passive&hl=lv&ct=clnk&cd=1&gl=lv>
419. *Ventspils plenērs: AB* [tiešsaiste]. A Plus [citēts 01.04.2012.]. <http://aplus-international.com/workshops/workshops/2005/ventspils/AB/index.html>
420. *Ventspils plenērs: Didrihsons* [tiešsaiste]. A Plus [citēts 01.04.2012.]. <http://aplus-international.com/workshops/workshops/2005/ventspils/didrihsona/index.html>
421. *Ventspils plenērs: Benisch* [tiešsaiste]. A Plus [citēts 01.04.2012.]. <http://aplus-international.com/workshops/workshops/2005/ventspils/behnisch/index.html>
422. **Vizuālās Modelēšanas studija.** *Koncertzāle Gors, Rēzekne.* [tiešsaiste]. Vizuālās Modelēšanas studija [citēts 01.08.2013.]. <http://www.arhitekti.lv/index.php?parent=226&from=10>

423. **Zaigas Gailis birojs.** *Žaņa Lipkes memoriāls* [tiešsaiste]. Zaigas Gailis birojs [citēts 12.11.2013.]. <http://zgb.lv/lv/arhitektura/6/23/Zana-Lipkes-memorials/>
424. *Zaļenieku biedrības nams* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 09.04.2011]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/10136/>
425. *Zamet Centre Rijeka* [tiešsaiste]. Karmatrendz [citēts 12.05.2011.]. <http://karmatrendz.wordpress.com/2009/04/21/>
426. **Zibārte, I.** Izstāde arhitektūras konkursi Latvijā 04.04.-29.04.2009. 2009 [tiešsaiste]. Valmieras bibliotēka [citēts 12.09.2013.]. <http://www.biblioteka.valmiera.lv/lat/jaunumi/Arh%C4%ABvs/504>
427. *Zvejnieku svētki Salacgrīvā* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 21.04.2011.]. <http://www.zudusilatvija.lv/objects/object/20502/>
428. **Zvirgzdiņš, A.** *Rīgas pilsētas arhitekta kolēģijas 38. sēdē – Operas piebūve* [tiešsaiste]. A4D [citēts 14.11.2009.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/pilsetas_arhitekta_kolegijas_38sede_operas_piebuv/
429. **Zvirgzdiņš, A.** *Rīgas pilsētas arhitekta kolēģijas 7. sēde* [tiešsaiste]. A4D [citēts 14.11.2009.]. http://www.a4d.lv/lv/projekti/pilsetas_arhitekta_kolegijas_38sede_operas_piebuv/
430. *3XN wins Cultural Project in Aarhus* [tiešsaiste]. Archdaily [citēts 02.06.2012.]. <http://www.archdaily.com/40144/3xn-wins-cultural-project-in-aarhus/#more-40144>
431. *8. Vispārējie latviešu Dziesmu svētki Rīgā, Esplanādē* [tiešsaiste]. LNB digitālā kolekcija „Zudusī Latvija” [citēts 04.05.2012.]. <http://zudusilatvija.lv/objects/object/17650/>
432. **Соклаков, К.** *История Интеримтеатра.* [tiešsaiste]. Kultūras attīstības fonds [citēts 19.02.2013.]. <http://www.rigacv.lv/articles/inrterimteatr>

Arhīvu materiāli un citi npublicētie avoti / Archive materials and other unpublished sources

433. Autores personīgā arhīva materiāli.
434. Arhitekta Jāņa Krastiņa personīgā arhīva materiāli.
435. Arhitekta Jāņa Lejnieka personīgā arhīva materiāli.
436. Arhitekta Jura Gertmaņa personīgā arhīva materiāli.
437. Arhitekta Jura Pogas personīgā arhīva materiāli.
438. Arhitektes Dainas Dannebergas personīgā arhīva materiāli.
439. Arhitektu biroja „Mark” arhīva materiāli.
440. Arhitektu biroja „SAALS” arhīva materiāli.

441. Arhitektu biroja „Virtu” arhīva materiāli.
442. CATA kultūras nama arhīva materiāls.
443. Grenctāles kultūras nama arhīva materiāls.
444. Gulbenes Vēstures un mākslas muzeja krājums.
445. Kuldīgas novada muzeja (KNM) arhīva materiāls. Inv. Nr. 15-657.
446. KNM arhīva materiāls. Inv. Nr. 5524.
447. Ķekavas Novadpētniecības muzeja materiāls.
448. Latvijas arhitektūras muzejs. Lieta – Ēriks Laimonis Tīkmanis.
449. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, VN 15016. Pieminekļu aizsardzības inspektora Eduarda Štorma Akts Nr. 2.
450. Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa. RXA 52,47. Kurzemes provinces muzejs: apcerējums un materiāli, kā arī materiāli par Kurzemes literatūras un mākslas biedrību. (G. Meldera rokraksts).
451. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk LVVA). 1. fonds, 2. apraksts, 2809. lieta.
452. LVVA. 1. fonds, 7. apraksts, 1780. lieta.
453. LVVA. 1. fonds, 7. apraksts, 2079. lieta.
454. LVVA. 1. fonds, 7. apraksts, 2158. lieta.
455. LVVA. 1. fonds, 7. apraksts, 2749. lieta.
456. LVVA. 3. fonds, 1. apraksts, 10729. lieta.
457. LVVA. 3. fonds, 5. apraksts, 1874. lieta.
458. LVVA. 3. fonds, 5. apraksts, 2000. lieta.
459. LVVA. 3. fonds, 6. apraksts, 2186. lieta.
460. LVVA. 3. fonds, 6. apraksts, 3888. lieta.
461. LVVA. 10. fonds, 4. apraksts, 908. lieta.
462. LVVA. 2724. fonds, 1. apraksts, 1019. lieta.
463. LVVA. 2724. fonds, 1. apraksts, 1065. lieta.
464. LVVA. 2724. fonds, 2. apraksts, 1373. lieta.
465. LVVA. 2761. fonds, 2. apraksts, 222. lieta.
466. LVVA. 2761. fonds, 2. apraksts, 7609. lieta.
467. LVVA. 2761. fonds, 3. apraksts, 2462. lieta.
468. LVVA. 2761. fonds, 3. apraksts, 7499. lieta.
469. LVVA. 3758. fonds, 1. apraksts, 226. lieta.
470. LVVA. 3758. fonds, 1. apraksts, 285. lieta.
471. LVVA. 3758. fonds, 1. apraksts, 716. lieta.
472. LVVA. 4088. fonds, 1. apraksts, 1. lieta.
473. LVVA. 4088. fonds, 1. apraksts, 1. lieta.
474. LVVA. 5759. fonds, 1. apraksts, 88. lieta.
475. LVVA. 5759. fonds, 1. apraksts, 89. lieta.
476. LVVA. 5759. fonds, 1. apraksts, 90. lieta.
477. LVVA. 5759. fonds, 1. apraksts, 97. lieta.

478. LVVA. 5759. fonds, 1. apraksts, 313. lieta.
479. LVVA. 5759. fonds, 1. apraksts, 318. lieta.
480. LVVA. 6343. fonds, 2. apraksts, 1. lieta.
481. LVVA. 6343. fonds, 6. apraksts, 4. lieta.
482. LVVA. 6343. fonds, 6. apraksts, 17. lieta.
483. LVVA. 6343. fonds, 6. apraksts, 23. lieta.
484. LVVA. 6343. fonds, 6. apraksts, 25. lieta.
485. LVVA. 6343. fonds, 6. apraksts, 28. lieta.
486. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 8. lieta.
487. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 9. lieta.
488. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 11. lieta.
489. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 23. lieta.
490. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 25. lieta.
491. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 34. lieta.
492. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 36. lieta.
493. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 51. lieta.
494. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 58. lieta.
495. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 59. lieta.
496. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 85. lieta.
497. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 94. lieta.
498. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 95. lieta.
499. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 96. lieta.
500. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 112. lieta.
501. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 119. lieta.
502. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 133. lieta.
503. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 134. lieta.
504. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 138. lieta.
505. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 145. lieta.
506. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 164. lieta.
507. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 173. lieta.
508. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 174. lieta.
509. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 175. lieta.
510. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 176. lieta.
511. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 185. lieta.
512. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 197. lieta.
513. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 200. lieta.
514. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 203. lieta.
515. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 211. lieta.
516. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 215. lieta.
517. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 231. lieta.
518. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 239. lieta.
519. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 251. lieta.
520. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 253. lieta.

- 521. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 272. lieta.
- 522. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 275. lieta.
- 523. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 278. lieta.
- 524. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 283. lieta.
- 525. LVVA. 6343. fonds, 7. apraksts, 292. lieta.
- 526. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 2. lieta.
- 527. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 14. lieta.
- 528. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 17. lieta.
- 529. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 29. lieta.
- 530. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 36. lieta.
- 531. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 44. lieta.
- 532. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 48. lieta.
- 533. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 58. lieta.
- 534. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 60. lieta.
- 535. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 61. lieta.
- 536. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 86. lieta.
- 537. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 91. lieta.
- 538. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 107. lieta.
- 539. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 118. lieta.
- 540. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 125. lieta.
- 541. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 127. lieta.
- 542. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 148. lieta.
- 543. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 174. lieta.
- 544. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 181. lieta.
- 545. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 196. lieta.
- 546. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 210. lieta.
- 547. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 212. lieta.
- 548. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 214. lieta.
- 549. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 250. lieta.
- 550. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 252. lieta.
- 551. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 253. lieta.
- 552. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 276. lieta.
- 553. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 284. lieta.
- 554. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 286. lieta.
- 555. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 292. lieta.
- 556. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 318. lieta.
- 557. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 333. lieta.
- 558. LVVA. 6343. fonds, 8. apraksts, 343. lieta.
- 559. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 2. lieta.
- 560. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 8. lieta.
- 561. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 10. lieta.
- 562. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 27. lieta.
- 563. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 31. lieta.

564. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 53. lieta.
565. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 57. lieta.
566. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 70. lieta.
567. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 96. lieta.
568. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 125. lieta.
569. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 171. lieta.
570. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 178. lieta.
571. LVVA. 6343. fonds, 9. apraksts, 261. lieta.
572. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 5. lieta.
573. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 15. lieta.
574. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 21. lieta.
575. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 26. lieta.
576. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 27. lieta.
577. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 54. lieta.
578. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 56. lieta.
579. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 60. lieta.
580. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 79. lieta.
581. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 92. lieta.
582. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 117. lieta.
583. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 124. lieta.
584. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 154. lieta.
585. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 175. lieta.
586. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 184. lieta.
587. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 186. lieta.
588. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 191. lieta.
589. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 217. lieta.
590. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 246. lieta.
591. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 250. lieta.
592. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 280. lieta.
593. LVVA. 6343. fonds, 10. apraksts, 287. lieta.
594. LVVA. 6343. fonds, 11. apraksts, 2. lieta.
595. LVVA. 6343. fonds, 11. apraksts, 30. lieta.
596. LVVA. 6343. fonds, 11. apraksts, 95. lieta.
597. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 51. lieta.
598. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 90. lieta.
599. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 148. lieta.
600. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 170. lieta.
601. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 196. lieta.
602. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 210. lieta.
603. LVVA. 6343. fonds, 12. apraksts, 212. lieta.
604. LVVA. 6343. fonds, 14. apraksts, 92. lieta.
605. LVVA. 6343. fonds, 18. apraksts, 6. lieta.
606. LVVA. 6343. fonds, 18. apraksts, 44. lieta.

607. LVVA. 6343. fonds, 19. apraksts, 14. lieta.
608. LVVA. 6343. fonds, 19. apraksts, 54. lieta.
609. LVVA. 6343. fonds, 20. apraksts, 8. lieta.
610. LVVA. 6343. fonds, 21. apraksts, 13. lieta.
611. LVVA. 6343. fonds, 21. apraksts, 51. lieta.
612. LVVA. 6343. fonds, 22. apraksts, 8. lieta.
613. LVVA. 6343. fonds, 22. apraksts, 9. lieta.
614. LVVA. 6343. fonds, 22. apraksts, 37. lieta.
615. LVVA. 6343. fonds, 22. apraksts, 38. lieta.
616. LVVA. 6343. fonds, 22. apraksts, 47. lieta.
617. LVVA. 6343. fonds, 23. apraksts, 22. lieta.
618. LVVA. 6343. fonds, 24. apraksts, 2. lieta.
619. LVVA. 6343. fonds, 24. apraksts, 15. lieta.
620. LVVA. 6343. fonds, 25. apraksts, 80. lieta.
621. LVVA. 6479. fonds, 1. apraksts, 68. lieta.
622. LVVA. 6637. fonds, 1. apraksts, 24. lieta.
623. Liepājas Novadpētniecības muzejs. Berči arhīva materiāli.
624. Privātkolekcionāra Māra Grīvas personīgā arhīva materiāli.
625. Valsts Kultūras pieminekļu Aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra arhīvs (VKPAI PDC). Jaunais Rīgas teātris.
626. VKPAI PDC. Kurzemes provinces muzejs.
627. VKPAI PDC. Nr. 3. I-10.013. Inv. Nr. 14900 III (3299-24). Oriģināls pieejams Sanktpēterburgā Krievijas Valsts Vēstures arhīvā, ф. 3, он. 23, Nr. 3058, л 1.
628. Ventspils Zonālā arhīva materiāli.